

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

**DEMOKRATİK TOPLUM PARTİSİ (DTP) VE DİĞERLERİ /
TÜRKİYE**

*(Başvuru No. 3840/10, 3870/10, 3878/10, 15616/10, 21919/10, 39118/10
ve 37272/10)*

KARAR

STRAZBURG

12 Ocak 2016

*İşbu karar, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde
kesinleşecek olup, bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir.*

Demokratik Toplum Partisi (DTP) ve diğerleri / Türkiye Davasında,*Başkan*

Julia Laffranque,

Yargıçlar

Işıl Karakaş,

Nebojša Vučinić,

Valeriu Grițco,

Ksenija Turković,

Jon Fridrik Kjølbro,

Stéphanie Mourou-Vikström,

ve Bölüm Yazı İşleri Müdür Yardımcısı Abel Campos'un katılımıyla Daire olarak toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm), 1 Aralık 2015 tarihinde gerçekleştirdiği kapalı oturumdaki müzakereler sonucunda aynı tarihte aşağıdaki kararı vermiştir:

USUL

1. Türkiye Cumhuriyeti aleyhine açılan (3840/10, 3870/10, 3878/10, 15616/10, 21919/10, 37272/10 ve 39118/10 No.lu) yedi davanın temelinde, Demokratik Toplum Partisi ("DTP") ile isimleri Aysel Tuğluk, MM. Ahmet Türk, Halit Kahraman, Mehmet Salih Sağlam, Abdulkadir Fırat, Bedri Fırat, Fehtah Dadaş, Hüseyin Bektaşoğlu, Ahmet Ay ve Sedat Yurtdaş olan on Türk vatandaşının ("başvuranlar"), İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması'na İlişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca, 20 Ocak, 4 ve 15 Mart, 8 ve 14 Haziran 2010 olmak üzere farklı tarihlerde yapmış oldukları başvuru bulunmaktadır.

2. Başvuranlar, Mahkeme önünde İstanbul Barosu'na veya Diyarbakır Barosu'na bağlı Avukatlar M. Tekay, B.B. Belen, G. Kartal, A. Bingöl, F. Erceylan, M. D. Beştaş, M. Ayzit, S. Yurtdaş, Ö. Güneş tarafından temsil

edilmişlerdir. Türk Hükümeti (“Hükümet”), kendi yetkilisi tarafından temsil edilmiştir.

3. Başvuranlar, DTP’nin kapatılması ve Ahmet Türk ile Aysel Tuğluk’un milletvekilliklerinin düşürülmesi kararlarından şikâyet etmektedirler. Başvuranlar, bu bağlamda Sözleşme’nin 11. maddesi ile Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1 ve 3. maddelerini ileri sürmektedirler.

4. Mahkeme, DTP’nin kapatılmasına ve iki milletvekilliğinin düşürülmesine ilişkin şikâyetleri 13 Aralık 2011 tarihinde Hükümet’e bildirmiş ve şikâyetlerin geri kalan kısmının kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

OLAY

I. DAVANIN KOŞULLARI

5. DTP, Anayasa Mahkemesi’nin 11 Aralık 2009 tarihli kararıyla, kapatılmasına karar verilen siyasi bir partidir. DTP’nin eş başkanları olan Ahmet Türk ve Aysel Tuğluk, sırasıyla 1942 ve 1965 doğumludurlar. Sedat Yurtdaş, 1961 doğumludur ve DTP Genel Başkan Yardımcısıdır.

Halit Kahraman, 1977 doğumludur, DTP Ceylanpınar İlçe Teşkilatı Başkanıdır. Ceylanpınar İlçe Teşkilatı Yönetim Kurulu üyeleri olan Mehmet Salih Sağlam ve Abdulkadir Fırat, sırasıyla 1970 ve 1958 doğumludurlar.

Ahmet Ay, 1967 doğumludur, DTP Mersin İl Teşkilatı Yönetim Kurulu üyesidir.

Bedri Fırat, 1956 doğumludur, DTP Erzurum İl Teşkilatı Başkanıdır. Fehtah Dadaş, 1967 doğumludur, DTP Karaçoban İlçe Teşkilatı Başkanıdır. Hüseyin Bektaşoğlu, 1944 doğumludur, DTP Erzincan İl Teşkilatı Başkanıdır.

A. DTP

6. DTP, 9 Kasım 2005 tarihinde kurulmuştur. DTP, Türkiye'nin Kürt yanlısı siyasi partileri hareketi içerisinde yer almaktadır. Bu harekete dâhil olan birçok parti, Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmış veya kapatma davasının açılmasının ardından kendilerini kapatma kararı almıştır. Bu harekete katılmış olan başlıca partiler şunlardır:

– HEP (*Halkın Emek Partisi*), 7 Haziran 1990 tarihinde kurulmuş ve Anayasa Mahkemesi tarafından 14 Temmuz 1993 tarihinde kapatılmıştır (*Yazar ve diğerleri/Türkiye*, No. 22723/93, 22724/93 ve 22725/93, AİHM 2002-II) ;

– DEP (*Demokrasi Partisi*), 7 Mayıs 1993 tarihinde kurulmuş, 16 Haziran 1994 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır (*Dicle - Demokrasi Partisi (DEP)/Türkiye*, No. 25141/94, 10 Aralık 2002) ;

– ÖZDEP (*Özgürlük ve Demokrasi Partisi*), 19 Ekim 1992 tarihinde kurulmuş ve Anayasa Mahkemesi tarafından 14 Temmuz 1993 tarihinde kapatılmıştır (*Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP)/Türkiye* [BD], No. 23885/94, AİHM 1999-VIII) ;

– HADEP (*Halkın Demokrasi Partisi*), 11 Mayıs 1994 tarihinde kurulmuş ve 13 Mart 2003 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır (*HADEP ve Demir/Türkiye*, No. 28003/03, 14 Aralık 2010) ;

– DEHAP (*Demokratik Halk Partisi*), 24 Ekim 1997 tarihinde kurulmuş, başsavcı tarafından parti aleyhinde kapatma davası açılmış ve 19 Kasım 2005 tarihinde gerçekleştirilen parti kongresi sırasında DEHAP kendisini kapatma kararı almıştır.

7. DTP, Avrupa Sosyalist Partisi'ne ortak üyedir ve Sosyalist Enternasyonal'in gözlemci üyesidir. Parti programı ve tüzüğü, bu partiyi şu şekilde tanımlamaktadır: DTP, özgürlük, eşitlik, adalet, barış, çoğulculuk, ortaklık, çok kültürlülük ve insancılık gibi demokratik değerleri savunan, sol yanlı bir kitle partisidir. Parti programında, DTP, otoriter, merkezi ve

hiyerarşik bir siyasi sistem yerine demokratik, ufki, yerel ve barışçıl bir siyasi sistem getirilmesini önermiştir. DTP, evrensel değerleri, ayrımcılık gözetmemeyi, ırkçılığa karşı mücadeleyi ve cinsiyet eşitliğini övmüş ve demokratik-ekolojik bir toplum oluşturmayı hedeflemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Türkler, Kürtler ve başka etnik gruplar tarafından kurulduğunu ve bu halkların ortak tarihlerinde kardeşlik olgusunun kök saldıgını ifade etmiştir.

8. DTP, 22 Temmuz 2007 tarihinde gerçekleştirilen genel seçimler sırasında, % 10 ulusal seçim barajını aşabilmek amacıyla, milletvekili adaylarını “Bin Umut” kampanyası altında, bağımsız aday olarak tanıtmıştır (*Yumak ve Sadak/Türkiye* [BD], No. 10226/03, § 23, AİHM 2008). Yirmi bir “Bin Umut” adayı seçilmiş ve seçimlerin ardından DTP'ye yeniden katılmıştır. DTP, bu vekillerden bir meclis grubu oluşturmuştur. Söz konusu milletvekilleri arasında yirmisi Doğu veya Güneydoğu bölgelerinden seçilmiştir.

DTP, ayrıca 29 Mart 2009 tarihinde düzenlenen yerel seçimlere de katılmıştır. İl Seçim Kurullarından gelen sonuçlara göre, bu oluşum, ulusal düzeyde oyların % 5,70'ini alarak, ülkenin dördüncü siyasi gücü haline gelmiş ve Türkiye'nin Güneydoğu Bölgesi'ndeki birinci parti konumunu güçlendirmiştir. Aslında Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinin en önemli sekiz şehrinde yani Diyarbakır, Batman, Siirt, Şırnak, Hakkâri, Van, Iğdır ve Tunceli'de liderliği elde etmiştir. Toplamda, bu partinin adayları yerel seçimlerde 99 belediyede seçimleri kazanmışlardır.

B. Anayasa Mahkemesi Önünde Görülen Dava

1. DTP'nin Kapatılması Talebi

9. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı (“başsavcı”), 16 Kasım 2007 tarihinde, Anayasa Mahkemesi'nden, DTP'nin kapatılmasını ve eylem ve söylemleri dolayısıyla DTP'nin kapatılmasına sebep olan parti üyeleri

aleyhinde, beş yıl boyunca başka bir siyasi partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi veya deneticisi olmalarının yasaklanması kararı alınmasını talep etmiştir. Ayrıca davanın iyi bir şekilde yürütülmesi amacıyla, ek ceza olarak aşağıda belirtilen geçici tedbirlerin alınmasını talep etmiştir:

- DTP’nin gelecek genel seçimlere katılmasının yasaklanması,
- DTP üyelerinin, yöneticilerinin, belediye başkanlarının veya milletvekillerinin, başka bir siyasi partinin listesinden veya bağımsız aday olarak gelecek genel seçimlere katılmalarının yasaklanması,
- Partinin olası hazine yardımına ilişkin banka hesabına bloke konulması,
- Partiye her türlü üyelik kayıtlarının dondurulması.

Başsavcı, iddianamesinde DTP’yi, Anayasa’nın 68. maddesinin 4. fıkrası anlamında Devletin bütünlüğünü ve milletin birliğini ihlal eden bir faaliyet merkezi olmakla suçlamıştır.

Başsavcı, talebine dayanak olarak, özellikle DTP’nin iki çeşit faaliyetini ileri sürmüştür:

- bu partinin kuruluşundan beri yürütülen bazı faaliyetler: savcı esas olarak, PKK (Kürdistan İşçi Partisi, silahlı yasadışı örgüt) lideri Abdullah Öcalan ile gerçekleştirilen, örgüt liderinin siyasi bir parti kurulmasına, bu partinin teşkilatlanmasına ve programına ilişkin görüşlerini açıkladığı görüşmeleri dayanak göstermiştir, savcı, bu durumdan DTP’nin Abdullah Öcalan’ın talimatlarıyla kurulmuş olduğu sonucuna varmıştır,
- parti kuruluşunun ardından gerçekleştirilen 141 eylem, burada özellikle bazı DTP yöneticileri ve üyeleri tarafından yapılan eylem ve söylemlerden bahsedilmektedir.

2. Başvuranların Savunması

10. DTP temsilcileri, 12 Şubat 2008 tarihinde yazılı savunma görüşlerini sunmuşlardır. Temsilciler, insan haklarının korunmasına ilişkin uluslararası metinleri, özellikle İnsan Hakları Sözleşmesi’ni ileri sürmüşler ve bu

metinlerin Türk mevzuatının ayrılmaz bir parçası olduklarını belirtmişlerdir. Ardından parti temsilcileri, kendilerine göre Sözleşme organlarının Türkiye’deki siyasi partilerin kapatılmasıyla ilgili birçok davada Sözleşme’nin 11. maddesinin ihlal edildiği sonucuna vardıkları içtihatlarını hatırlatmışlardır. Avukatlar, DTP’nin kapatılmasının temel sosyal bir ihtiyaca cevap vermediği ve demokratik bir toplumda gerekli olmadığını savunmuşlardır.

11. Diğer taraftan DTP temsilcileri, bu partinin Devletin bütünlüğüne ve milletin birliğine tehlike oluşturan faaliyetler merkezi olduğuna dair başsavcının iddiasını kabul etmemektedir. Temsilciler, siyasi partilerin düzenlenmesi ile ilgili 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu (“2820 sayılı kanun”) tarafından oluşturulan ve siyasi bir partinin anayasa karşıtı “faaliyet merkezi” olarak nitelendirilebilmesi için gerekli kriterlerin, somut olayda bir araya gelmediğini ileri sürmüşlerdir. Temsilciler aynı zamanda, üniter Devlet kavramı ve Türkiye’de kültürel çeşitliliğe ilişkin görüşlerini de açıklamışlardır.

12. Başvuranların temsilcileri, savcılığın Öcalan ile yapılan görüşmeleri haksız yere ileri sürdüğünü ancak bu görüşmelerin yasal bir çerçevede gerçekleştirildiğini iddia etmişlerdir. Diğer taraftan temsilciler, söz konusu görüşmelerin cezaevi makamlarının sıkı kontrolü altında gerçekleştirilmiş olmalarına rağmen, savcılığın, -kendilerine göre güvenilirliğine itiraz edilen- internet sitelerinde yayınlanmış olan görüşme raporlarına atıfta bulunduğunu iddia etmişlerdir. Temsilciler, bu raporların, içeriğinin doğru olduğu varsayılsa bile, Kürt sorununun barışçıl çözümüne vurgu yaptıklarını ve hiçbir şekilde şiddet çağrısında bulunmadıklarını eklemişlerdir. Onlara göre savcılık, görüşmeleri bütünüyle dikkate almaksızın, farklı bir anlam çıkararak sadece görüşmelerden basit kesitler sunmuştur.

13. Partinin kurulmasının ardından gerçekleştirilen 141 eyleme ilişkin olarak, başvuranların temsilcileri, bu eylemlerden sadece üçünün nihai bir karar konusu olduğunu ve bunlardan bir tanesinin partinin kurulmasında

önceki bir tarihte gerçekleştirildiğini belirtmişlerdir. Temsilcilere göre, 30 eylem ön soruşturma aşamasındadır, diğer 91 eyleme ilişkin davalar halen derdesttir. Diğer 14 eylemle ilgili olarak, ilk derece mahkemeleri, biri beraat ve biri de takipsizlik olmak üzere davaları karara bağlamıştır.

14. Diğer taraftan başvuranların temsilcileri, savcılığın, 2820 sayılı Kanun'un 101 ve 103. maddeleri anlamında Millet Meclisi'nin veya DTP Meclis Grubu Yürütme Kurulu'nun herhangi bir beyanını ileri sürmediğini iddia etmişlerdir. Temsilcilere göre, kişisel beyanlar partinin tüzel kişiliğini bağlamamaktadır ve DTP'nin Anayasa karşıtı eylemler merkezi haline geldiğine dair teze dayanak olarak gösterilemezler.

15. Ayrıca başvuranların temsilcileri, savcılığı, DTP yöneticilerinin barışçıl bir tutumu savunduğunu gösteren delilleri sunmayı atlayarak, sadece kapatma talebini destekleyebilecek delilleri toplamakla yetinmekle suçlanmışlardır. Temsilciler, Kürt ailelerin geniş aile yapısını muhafaza ettiklerini ve hepsinin dağlarda akrabaları bulunduğunu eklemişlerdir. Ayrıca temsilciler, gazetecilerin bir görüşme sırasında yönelttikleri DTP'nin PKK tarafından yapılan şiddet eylemlerine karşı olup olmadığı sorusunu, Tuğluk'un aşağıdaki açıklamayı yaparak cevapladığını belirtmişlerdir:

“ Şiddetin politik eylemimizi belirlemesine izin vermemeliyiz. Biz şiddetin çözüm olmadığını ve silahların susması gerektiğini ve PKK'nın da silah bırakması gerektiğini zaten söylüyoruz. Ancak bizim tek yanlı çağrılarımız yetmiyor. Bu noktada hükümetin bir çözüm planı varsa biz bu çözüm sürecine hem katılmak, hem katkı sunmak hem de aktif bir siyasetle yapıcı rol oynamak istiyoruz. 21. yüzyılda yaşıyoruz ve bu çağda sorunların çözüm yöntemi şiddet değil, demokrasidir. Bu yüzden şiddetin mutlaka durması gerekiyor. 21. asrın ilk çeyreğini yaşadığımız şu zamanda silahlı mücadele dönemi bitmiştir! (...) Biz Kürt sorununun çözümünü istiyoruz. Dağdakilerin silahları bırakmasını sağlamak istiyoruz. Bunun bedeli neyse ödemeye hazırız. Birlikte yaşamak için birlikte çalışalım diyorum. (...) ”

Yine aynı şekilde başvuranların temsilcileri, Emine Ayna'nın (DTP eski eş başkanı) Taraf Gazetesi'ne verdiği bir röportajda aşağıdaki açıklamada bulunduğunu ileri sürmüşlerdir:

“ [PKK üyeleri] silahlı bir mücadele yürütmektedirler. Buna karşı olarak bizler ise, siyaset yapmaya çalışıyoruz. Silahlı mücadeleyi kesinlikle onaylamıyoruz. (...) ”

Diğer taraftan Ayna, “[PKK’nın] terörist bir örgüt olduğunu neden söylemiyorsunuz?” sorusuna aşağıdaki şekilde yanıt vermiştir:

“ Dağdaki o insanlara ‘terörist ve terör örgütü’ deyince, öldürülmeleri meşrulaştırıyor. ‘Teröristtir öldürülsün’ diyor. Ayrıca terörist demek, yapılan yanlışları da meşrulaştırıyor. Bombalanıp parçalandığı zaman, kimyasal bomba kullanıldığı zaman, yandığı zaman, yıkanmadan, kefeneye konmadan gömüldüğü zaman, ‘terörist’ bu dendiği için yapılan yanlışla da yanlış diyemiyorsunuz. (...). ‘Terör’ ve ‘terörist’ tanımlamaları bu insanlık dışı olan uygulamaları meşrulaştırıyor. Bakın çözüm böyle tanımlamalarda değil. PKK Kürt sorunun nedeni değil, bir sonucudur. “

16. Başvuranların temsilcileri, DTP’nin suçlandığı eylemlerin tümüyle ilgili olarak, özellikle, bu eylemlerin barışçıl ve insancıl nitelikte olduklarını, hak ve özgürlükler kapsamında yürütüldüklerini ve halkların kardeşliği ile ülkenin bütünlüğüne vurgu yapılarak ülkenin demokratikleşmesi ve bölgede barışın sağlanması için gerekli sosyal mutabakatın güçlendirilmesini amaçladıklarını açıklamışlardır. Temsilcilere göre, en fazla öneme sahip kamu sorunları söz konusudur.

17. Başvuranların temsilcileri, ayrıca terörizm kavramının tarafsız ve evrensel olarak kabul edilen bir tanımının bulunmadığının altını çizmişlerdir. Son olarak başvuranların temsilcileri, kendilerine göre, Türkiye’de sistematik olarak barışçıl olan siyasi partilerin kapatılmasını destekleyen bir hukuki çerçeve ve denetim sistemi olmasına itiraz etmişlerdir.

18. Diğer taraftan başvuranların temsilcileri, 2820 sayılı Kanun’un 78, 80, 81, 101 ve 103. maddeleri hakkında Anayasa’ya aykırılık iddiasında bulunmuşlardır.

3. Ara Kararlar

19. Anayasa Mahkemesi, 27 Aralık 2007 tarihinde, savcılık tarafından sunulan tüm ihtiyati tedbir taleplerini oyçokluğuyla reddetmiştir (yukarıdaki 9. paragraf).

20. Anayasa Mahkemesi, 21 Mayıs 2008 tarihinde, DTP tarafından 2820 sayılı Kanun'un 78, 80, 81, 101 ve 103. maddeleri hakkında ileri sürülen Anayasa'ya aykırılık başvurusunu oybirliğiyle reddetmiştir.

C. DTP'nin Kapatılması

21. Anayasa Mahkemesi, yapılan duruşmanın ardından 11 Aralık 2009 tarihinde oybirliğiyle DTP'nin kapatılmasına karar vermiştir. Bu 176 sayfalık karar, 31 Aralık 2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmış ve 2820 sayılı Kanun'un 107. maddesinin 1. fıkrası uyarınca sonuç olarak (*ipso facto*) DTP'nin malvarlığının tasfiyesine ve Hazine'ye devredilmesine yol açmıştır. Diğer taraftan Anayasa Mahkemesi, ek ceza olarak ve Anayasa'nın 84. maddesi uyarınca, DTP eş başkanları Türk ve Tuğluk'un milletvekilliklerinin düşürülmesine karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, bu kişilerin beyan ve eylemleriyle DTP'nin kapatılmasına sebep olduğunu belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, Anayasa'nın 69. maddesinin 9. fıkrasına dayanarak, başvuranların da aralarında bulunduğu DTP'nin otuz yedi üyesi hakkında beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olmalarının yasaklanmasına karar vermiştir.

22. Anayasa Mahkemesi tarafından verilen DTP'nin kapatılması kararı, yukarıda sıralanan delil unsurlarına dayandırılmıştır.

1. Parti Binasında Gerçekleştirilen Aramalar Sırasında Toplanan Delil Unsurları

23. Anayasa Mahkemesi, mahkemelerin adli soruşturmalar kapsamında farklı illerde (Mardin, Siirt, Kocaeli, Van, İzmir, Balıkesir, Urfa, İstanbul ve

Ağrı) bulunan parti binalarının aranmasına karar verdiğini ve bu aramaların, makamların PKK ile ilişkili birçok delil unsuru ele geçirmesine imkân sunduğunu kaydetmiştir. Makamlar, bu aramalarda özellikle, duvarlara veya panolara asılmış ya da bu amaçla düzenlenmiş özel yerlerde sergilenmiş halde Öcalan'ın ve güvenlik güçleri tarafından öldürülen PKK üyeleri ile kırsalda savaşıyan gerillaların birçok fotoğrafını, bazıları terör örgütünün elebaşı tarafından yazılmış ve yasaklanmış PKK propagandası yapan birçok yayın, metin ve sloganları, PKK tarafından verilmiş kararları ve yayınlanmış bildirileri, Abdullah Öcalan ile avukatları arasında yapılan görüşmeleri içeren notları, terör örgütü veya elebaşının propagandasını yapan pankartları, afişleri ve video kayıtlarını, yasadışı gösteriler sırasında kullanılması için hazırlanmış Molotof kokteylleri ve el yapımı çeşitli silahları ele geçirmiştir.

2. DTP Tarafından Düzenlenen Gösteri ve Toplantılarla İlgili Delil Unsurları

24. Anayasa Mahkemesi ayrıca, 12 Aralık 2006 tarihinde İstanbul'da düzenlenen DTP Gençlik Meclisi'nin olağan kongresi sırasında, Abdullah Öcalan'ın ve silahlı çatışmalar sırasında öldürülen PKK üyelerinin posterleri ile PKK/KONGRA-GEL afişlerinin sergilendiğinin ve “‘Dişe diş, kana kan, seninleyiz Öcalan!’”, “‘Selam Öcalan! Selam! İmralı'ya bin selam!’”[Abdullah Öcalan'ın tutuklu bulunduğu adanın adı], “‘Öcalan siyasi irademizi temsil ediyor’”, “‘PKK halktır, halk burada’” gibi PKK lehinde, şiddete teşvik eden sloganlar atıldığının ilgili tutanaklardan anlaşıldığını gözlemlemiştir. Toplantı boyunca yüzü maskeli kişiler tarafından PKK/KONGRA-GEL terör örgütünün sembolünü taşıyan bir bayrağın ve Abdullah Öcalan posterlerinin taşındığı ve ne parti yöneticilerinin ne de kurulun bu konuda herhangi bir açıklama yapmadığı da tespit edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi, DTP Gençlik Meclisi'nin ilk olağan kongresi sırasında gözlemlenen, terör örgütü lehinde yapılan sayısız propaganda

eylemleri karşısında parti yöneticileri veya yönetim kurulu tarafından müdahalede bulunulmamasının, DTP ile terör örgütü arasında bir bağ bulunduğunu gösterdiği kanaatine varmıştır.

25. Diğer taraftan Anayasa Mahkemesi, Nevruz Bayramı vesilesiyle Mersin DTP İl Teşkilatı yönetimi tarafından 21 Mart 2007 tarihinde düzenlenen toplantı sırasında, yüzü maskeli kişilerin Abdullah Öcalan portresi ve "Yaşasın halkın ordusu HPG-APO-KKK-PKK", "Gençlik Apo için kendisini feda edecek", "Kürdistan'ın kalbi Kerkük'tür", "HPG [Halk Savunma Güçleri, PKK'nın silahlı kolu], (...)", "Öcalan'ı istiyorum" gibi sloganları taşıyan afişler ve PKK sembolleri taşıdığının, Mersin DTP İl Teşkilatı yönetim kurulu üyesi H.B.'nin katılımcıları öldürülen teröristler için bir dakikalık saygı duruşuna davet ettiğinin ve birçok katılımcının PKK ve elebaşı lehinde "Biji Serok Apo!" (Kürtçe, Yaşasın Başkan Apo), "Şehit namının" (Kürtçe, şehitler ölümsüzdür), "Dişe diş, kana kan, seninleyiz Öcalan" gibi sloganlar attığının tespit edildiği kanaatine varmıştır.

Anayasa Mahkemesi, toplantıda bulunan Hükümet komiserine göre, kendisinin duruma müdahale etmesinin ardından DTP'nin yerel yönetiminin, katılımcıları, yasadışı slogan atmamaları yönünde sadece bir defa uyardığını ve parti yöneticileri ile yönetim kurulunun yeterince müdahale etmediklerini belirtmiştir.

26. Öte yandan Anayasa Mahkemesi, DTP yerel yönetimi tarafından barış günü vesilesiyle, 1 Eylül 2006 tarihinde Van'da düzenlenen toplantıya ilişkin belgelerden, öldürülen teröristler için bir dakikalık saygı duruşunda bulunduğu ve katılımcıların "Biji Serok Apo!", "Şehitler ölümsüzlerdir", "Dişe diş, kana kan, seninleyiz Öcalan" gibi sloganlar attıklarının ve PKK üyelerinin fotoğraflarını gösteren bir afiş açtıklarının anlaşıldığını kaydetmiştir.

Anayasa Mahkemesi, DTP'nin yerel yönetimi tarafından düzenlenen bir toplantı sırasında yapılan bu eylemler karşısında parti kadrolarının

müdahalede bulunmamasının, bu parti ile PKK arasında bir bağ bulunduğunu gösterdiği kanaatine varmıştır.

3. Diğer Delil Unsurları

27. Anayasa Mahkemesi, diğer delil unsurları arasında aşağıda sıralanan unsurları da dikkate almıştır:

- DTP’nin 8 Kasım 2007 tarihinde düzenlenen 2. Olağanüstü Büyük Kongresi sırasında genel başkanlığa, terör örgütünün yöneticisi olmak suçundan mahkûm olduğu kesinleşen ve dolayısıyla 2820 sayılı Kanun’un 11. maddesi uyarınca siyasi yasağı bulunan N.D.’nin seçilmesi,
- terör örgütüne yardım ve yataklık suçundan mahkûm olduğu kesinleşen Arif Yayla’nın DTP Şehitkâmil (Gaziantep) İlçe Yönetim Kurulu üyesi olarak görev yapması,
- DTP ilçe teşkilatlarının 15 Şubat 2006 ile 31 Mart 2006 tarihleri arasında Abdullah Öcalan’a destek olmak amacıyla düzenlediği toplantılarda PKK lehinde birçok eyleme yer verilmesi; özellikle 15 Şubat 2006 tarihinde, Malatya İl Teşkilatı yöneticilerinin ellerinde meşalelerle, “Biji serok Apo”, “vur gerilla vur, Kürdistan’ı kur”, “dişe diş kana kan seninleyiz Öcalan” ve “selam İmralı’ya bin selam” şeklinde sloganlar atarak bir yürüyüşe katılması, diğer taraftan, PKK lehinde sloganlar içeren bir bildiri okumaları, ardından 26 Mart 2006 tarihinde yöneticilerin, güvenlik güçleri tarafından öldürülen on dört teröristin cenazelerini almak için Malatya Devlet Hastanesi’ne gelmesi, ayrıca 31 Mart 2006 tarihinde DTP Malatya İl Yönetim Kurulu üyelerinin bulunduğu bir toplantı sırasında “...Muş-Bingöl kırsalında 14 gerilla kimyasal silahlarla şehit düşürüldü... İran, Suriye ve Irak Kürdistan’ında şehit düşen gerillalar aileleri buraya geldikleri halde verilmemektedir...(...)” şeklinde yapılan basın açıklaması,
- DTP’li elli altı belediye başkanı tarafından PKK terör örgütünün güdümünde yayın yaptığı anlaşılan ROJ TV’nin yayınlarının durdurulmaması amacıyla yapılan girişimler.

4. Parti Üyelerinin ve Yöneticilerinin Eylemleri

28. Anayasa Mahkemesi, aşağıda sıralanan unsurları da dikkate almıştır:

Güvenlik güçleri tarafından öldürülen PKK teröristlerinin cenaze törenleri sırasında, DTP Ceylanpınar İlçe Teşkilatı Başkanı Halit Kahraman ve bu teşkilatın yönetim kurulu üyeleri Mehmet Salih ve Abdülkadir Fırat, PKK tarafından yapılan çağrılarının ardından, 3 Nisan 2006 tarihinde teröristlerin öldürülmelerini protesto etmek amacıyla Ceylanpınar İlçe Merkezi'ndeki mağazaların kapatılması için esnafı örgütlemiştir.

Anayasa Mahkemesi'ne göre, DTP Mersin İl Teşkilatı Yönetim Kurulu Üyesi Ahmet Ay'ın, PKK terör örgütü elebaşısının zehirlendiği iddiaları üzerine düzenlenen yasadışı bir gösteri sırasında “Yaşasın Başkan Öcalan, HPG, Kürdistan” gibi sloganlar attığı ve terör örgütünün sembollerini taşıyan bayraklar taşıdığı dosyaya eklenen delil unsurlarından anlaşılmıştır. Diğer taraftan, söz konusu şahıs ayrıca, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine, Avrupa Konseyine, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına, TBMM Başkanlığına hitaben yazılmış toplu bir dilekçeyi imzalamıştır. Bu dilekçede “Ben bir Kürdistanlı olarak, Kürdistan'da *Sayın*¹ Abdullah Öcalan'ı siyasal irade olarak görüyorum ve kabul ediyorum.” cümlesi bulunmuştur. Diğer yandan bu kişinin Terörle Mücadele Yasası'nın 7. maddesinin 2. fıkrası anlamında terör örgütü lehinde propaganda yapmaktan yargılanmış olduğu dosyadan anlaşılmaktadır.

29. Anayasa Mahkemesi'nin kararının Ahmet Türk ile ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

“ 3 - *Ahmet Türk'ün Eylemleri*

¹ Türk Dil Kurumu "sayın" kelimesini şu şekilde tanımlamaktadır: "1. saygı duyulan, seçilmiş, değerli, 2. Konuşma ve yazışmalarda saygı belirtisi olarak kişi adlarının önüne getirilen söz."

a- 18.1.2006 gününde Diyarbakır'da DTP Yöneticilerinin ve Belediye Başkanlarının Katıldığı Toplantıda Yaptığı Basın Açıklaması

18.1.2006 tarihinde, DTP Genel Başkanı olan Ahmet Türk, Diyarbakır'da DTP yöneticilerinin ve belediye başkanlarının katıldığı toplantıda yaptığı basın açıklamasında, "...kalıcı bir barış ve çözümün gerçekleşmesi, silahların tamamen susması için oldukça yoğun çaba harcadığımız mevcut durumda sayın Öcalan üzerindeki tecridin ağırlaştırılmasının toplumsal kaygıları çok daha derinleştirdiği görülmektedir... Türkiye'de silahlı güçlerin ülke dışına çıkarılmasında, 1999 yılında Türkiye'nin AB'ye aday ülke statüsüne alınmasında ve genel olarak Kürt sorununun demokratik çözümünde Sayın Öcalan'ın rolü bugün herkes tarafından kabul gören bir realitedir... Açıktır ki, tecridin ağırlaştırılması toplumda büyük endişeye yol açmaktadır. 7 yıla yakın bir süredir tek kişilik İmralı özel cezaevinde tutulması yetmezmiş gibi, hem ulusal hem de uluslararası hukukun kendisine tanıdığı haklar bile maalesef kullanılmamaktadır. İletişim ve haber alma hakkı yeterince tanınmadığı gibi ailesi ve avukatlarıyla görüştürülmemektedir. Son olarak verilen hücre cezasını bulunduğu yer dikkate alındığında hukuk ve insaf ölçüleriyle bağdaştırmak olanaklı değildir. Zaten tek kişilik hücrede kalan Abdullah Öcalan'a bu cezasının nasıl verilebildiği anlaşılmamaktadır..." şeklinde ifadeler kullandığı, basın açıklaması metni, tutanak ve CD görüntülerinden anlaşılmıştır.

DTP Genel Başkanı sıfatını taşıyan Ahmet Türk'ün yaptığı basın açıklamasında, terör örgütü liderinin Kürt sorunu ve Türkiye'nin AB üyeliği konusunda oynadığı rolden takdirle söz etmesi ve terör örgütü liderinin kaldığı cezaevinde maruz kaldığı sorunları tecrit olarak nitelendirip bunu kamuoyuyla paylaşması, davalı Parti'nin terör örgütü ve liderine siyasi ve ideolojik yönden bağlılığını göstermektedir.

Nitekim Diyarbakır 1. Sulh Ceza Mahkemesinde yapılan yargılama sonucunda da Ahmet Türk'ün bu sözleri suç ve suçluyu övmek suçu kapsamında görülmüş ve söz konusu Mahkemenin 28.2.2007 günlü, E.2006/548, K.2007/49 sayılı kararı ile TCK'nun 215/1 maddesi uyarınca 6 ay hapis cezası ile cezalandırılmasına karar verilmiştir.

b- 4.8.2007 Tarihinde TBMM'de Yeminler Yapılırken Meclis Bahçesinde NTV İsimli Televizyon Kanalına Verdiği Röportajdaki Beyanları

22 Temmuz 2007 seçimlerine bağımsız aday olarak girerek milletvekili seçilen ve daha sonra DTP'ye katılan Ahmet Türk, 4.8.2007 tarihinde TBMM'de yeminler yapılırken Meclis bahçesinde NTV isimli televizyon kanalına verdiği röportaj

sırasında “...şimdi mesele sorunu çözmekse benim etkili olabilecek bir konumda olmam lazım, yani birilerine işte kınıyorum, terörist dediğim zaman benim ne etkim ne kadar kalır, sorunun çözümüne ne kadar katkı olur. Şimdi bunları doğru tartışmak lazım...biz gerçekten bu şiddetin, bu kanın durmasını istiyoruz ama ne geliyor benimle pazarlıklar yapılıyor, gelin önce kınayın diyor, kınadıktan sonra benim ne etkim olur halk üzerinde...” şeklinde beyanda bulunduğu, CD çözüm tutanağı ile CD görüntülerinin izlenmesinden anlaşılmıştır.

DTP Mardin milletvekili olan Ahmet Türk’ün yaptığı konuşmada, terör örgütünün eylemlerini kınayamayacağını beyan etmesi ve bu kişinin milletvekili seçilmeden önce ve sonrasında davalı Partinin genel başkanlığı görevini ifa etmesi, kendisinin ve temsil ettiği davalı Partinin terör örgütü ile bağlantısını göstermektedir.”

30. Anayasa Mahkemesi’ne göre, DTP Mersin İl Teşkilatı Başkanı ve DTP Yönetim Kurulu üyesi Ali Bozan’ın, 15 Şubat 2006 tarihinde Abdullah Öcalan’ın yakalanışını protesto etmek amacıyla DTP Mersin İl Teşkilatı yönetimi tarafından düzenlenen gösteri sırasında “Basına ve Kamuoyuna” başlıklı bildiri okuduğu dosyada bulunan delil unsurlarından anlaşılmaktadır. Bu bildiride terörist başı bir halkın lideri olarak sunulmuştur.

Anayasa Mahkemesi, bu olayın, DTP ile PKK terör örgütü ve elebaşı arasında bir yakınlık bulunduğunu gösterdiği kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi, ayrıca Bozan’ın, yukarıda belirtilen sözleri nedeniyle 20 Mart 2008 tarihinde Mersin 3. Sulh Ceza Mahkemesince yapılan yargılama sonucunda mahkûmiyetine karar verildiğini dikkate almıştır.

Ayrıca Anayasa Mahkemesi, Ali Bozan’ın bir teröristin cenaze töreni sırasında bu terörist için “şehit” tabirini kullandığı bir konuşma yaptığını tespit etmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu konuşma dolayısıyla ilgili şahsın 6 Aralık 2007 tarihli bir kararla cezaya mahkûm edildiğini belirtmiştir.

31. Anayasa Mahkemesi, dosyada yer alan delil unsurlarına göre, DTP’li Cizre Belediye Başkanı olan Aydın Budak’ın, 14 Ocak 2006 tarihinde yapmış olduğu bir konuşmada aşağıda belirtilen ifadeleri kullandığını tespit etmiştir:

“ (...)...ve milyonlarca Kürdün siyasal iradesi olan Öcalan'ı hücre hapsi cezasıyla cezalandırıyor, ailesi ile görüştürmeme kararı alıyor, Sayın Başbakanım kürt sorununu böyle mi çözeceksin, ama bilin ki Kürtler sizin bu kirli oyununuzun farkındadır, bunu başaramayacaksınız ve başaramayacaksınız. Sonunda Kürt iradesi galip gelecek, Türkiye’de demokratik Cumhuriyetin gerekleri yerine getirilecek (...) ”

Anayasa Mahkemesi, DTP’li Cizre Belediye Başkanı olan Aydın Budak’ın terör örgütü liderinden Kürtlerin siyasal iradesi olarak söz etmesi, DTP mensuplarının terör örgütü ve liderine karşı olan yakınlıklarını ortaya koyduğu kanaatindedir. Anayasa Mahkemesi, Cizre Asliye Ceza Mahkemesince yapılan yargılama sonucunda da bu kişinin belirtilen sözlerinin, “örgütün ve amacının propagandasını yapma suçu” olarak kabul edildiğini ve ilgilinin 9 Haziran 2006 tarihli kararla TCK’nın 220/8-1. maddesi gereğince 1 yıl 3 ay hapis cezası ile cezalandırılmasına karar verilmiş olduğunu kaydetmiştir.

Anayasa Mahkemesi, Budak’ın konuşmasını inceledikten sonra, 16 Haziran 2006 tarihinde özellikle aşağıdaki hususların altını çizmiştir:

“ (...) Aydın Budak’ın yaptığı konuşmada dağlarda bulunan teröristlerin isyancı olmalarının haklı bir nedene dayandığını, terör örgütü liderinin Kürtler tarafından lider kabul edildiğini ve bu kişinin devlet tarafından muhatap alınması gerektiğini ifade etmesi, terör eylemlerinin meşru görüldüğünün ve terör örgütü liderinin kendisi tarafından da lider olarak kabul edildiğinin açık bir göstergesidir.

Nitekim Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesince yapılan yargılama sonucunda da bu kişinin belirtilen sözleri ‘terör örgütünün propagandasını yapma suçu’ kapsamında kabul edilmiş ve söz konusu Mahkemenin 20.5.2008 günlü, E.2007/372, K.2008/220 sayılı kararıyla 3713 sayılı Yasa’nın 7/2. maddesi uyarınca 10 ay hapis cezasıyla cezalandırılmasına karar verilmiştir. (...) ”

Son olarak Anayasa Mahkemesi, Budak’ın 21 Mart 2007 tarihinde yapmış olduğu bir konuşmayı dikkate almıştır, ilgili şahıs, bu konuşma sebebiyle 25 Mart 2008 tarihinde, 3713 sayılı Kanun’un 7. maddesinin 2. fıkrası uyarınca terör örgütünün propagandasını yapmak suçundan mahkûm edilmiştir. Anayasa Mahkemesi özellikle, ihtilaf konusu konuşmada,

A.Budak'ın PKK ile Kürt halkı arasında bir bağ bulunduğunu iddia ettiğini ve terör örgütü elebaşının binlerce kişinin siyasi iradesini temsil ettiğini kabul etmek gerektiğini beyan ettiğini tespit etmiştir.

32. Anayasa Mahkemesi'ne göre, 29 ile 30 Mart 2006 tarihleri arasında Batman şehir merkezinde bir basın bildirisinin dağıtıldığı delil unsurlarından anlaşılmaktadır. Bu bildiride, 24 Mart 2006 tarihinde güvenlik güçleri tarafından yürütülen operasyonlar sonucunda öldürülen on dört PKK militanının ölümünü protesto etmek için esnafı mağazalarını kapatmaya ve memurları çalışmamaya davet etmiştir. Anayasa Mahkemesi, DTP Batman İl Teşkilatı'nın Başkanı Ayhan Karabulut'un bu kapsamda gerçekleştirilen gösterilere etkin olarak katıldığını belirtmiştir.

Anayasa Mahkemesi, Ayhan Karabulut'un bazı üyelerinin ölümünü protesto etmek amacıyla PKK'nın çağrısı üzerine düzenlenen bu yasadışı gösteriye etkin olarak katılmasının söz konusu şahıs ile -dolayısıyla DTP ile- terör örgütü PKK arasında ilişki bulunduğu kanaatine varmıştır. Anayasa Mahkemesi ayrıca, Karabulut'un bir terör örgütünün propagandasını yapma suçundan 31 Aralık 2007 tarihinde hüküm giydiğini gözlemlemiştir.

33. Son olarak, Anayasa Mahkemesi'nin kararının Aysel Tuğluk ile ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

“ (...) 7- *Aysel Tuğluk'un Eylemleri*

a- 16.5.2006 Gününde Yapılan DTP Batman İl Başkanlığının 1. Olağan Genel Kurulu Toplantısında Yaptığı Konuşma

16.5.2006 tarihinde yapılan DTP Batman il başkanlığının 1. Olağan Genel Kurulu toplantısına katılan DTP Genel Başkan Yardımcısı olan Aysel Tuğluk'un yaptığı konuşmada, “... Sayın Başbakan diyor ki, PKK'yı terörist ilan edin sizinle görüşelim, biz PKK'yı terörist ilan etsek de bu sorun çözülmez, sizin terörist olarak nitelendirdiğiniz insanlar kimine göre kahramandırlar. Bizim barış taleplerimize karşın sınıra askerler yığıldı, Abdullah Öcalan'a terörist diyerek halkın karşısına çıkamayız, kürt halkı tercihini demokratik mücadelede ortaya koydu, ama bir halka

kendi dilini bile özgürce geliştirme hakkı tanımazsanız bu politikanız şiddete zemin sunar...” şeklinde ifadeler kullandığı dosyadaki, CD ve bunların çözüm tutanaklarına dayanılarak hazırlanan Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığının 29.11.2006 günlü ve 2006/633 sayılı iddianamesinden anlaşılmıştır.

DTP Genel Başkan Yardımcısı konumunda bulunan Aysel Tuğluk’un PKK teröristlerinin bazı kesimlerce kahraman olarak kabul edildiklerini ve bu nedenle terör örgütü liderine karşı terörist diyerek halkın karşısına çıkamayacaklarını ifade etmesi, davalı Parti’nin üst yönetiminin PKK terör örgütü ve liderine yakınlığını ortaya koymaktadır.

b- 11.12.2006 Gününde Doğubayazıt İlçesinde Partisince Düzenlenen Açık Hava Toplantısında Yaptığı Konuşma

DTP genel başkan yardımcısı Aysel TUĞLUK’un 11.12.2006 tarihinde Doğubayazıt İlçesinde partisince düzenlenen “Barış Mitingi”nde yaptığı konuşmada, “...Değerli halkımız seksenbeş yıldır anti demokratik yasak rejimlerle yönetilen bu ülkede en büyük zulüm Kürtler üzerinde uygulandı. Ancak Kürt sorununu sizler yaratmadınız, bizler yaratmadık. Kürt sorunu Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren önümüzde durdu. Biz sadece bu sorunun çözümü çabasına girdik. Biz müthiş bir güç dengesizliği içerisinde Kürt halkı kendi kimliği, kendi kültürü, kendi onuru için direnmek durumunda kaldı... Yıllarca süren savaş Kürt halkına da Türk halkına da çok şeyler kaybettirdi... Şimdi karşımızda bir fırsat var. PKK ateşkes ilan etti, demokratik çözümlere, barışçıl çözüme hazır olduğunu ifade etti, DTP olarak biz bu yöndeki iradeyi önemli buluyoruz. Peki, soruyoruz seksenbeş yıldır Kürtleri inkar edenler hain diye, bölücü diye neredeyse Türk halkıyla düşman haline getirmek isteyenler çözüme hazırlar mı? Değerli halkımız, görüyoruz ki çözüme hazır değiller. Halen operasyonlar devam ediyor, halen dağlarda kardeşlerimiz yaşamlarını kaybediyor, halen tecrit devam ediyor... Kürtleri görmezseniz, seçenezsiz bırakırsanız, işte o zaman çirkin bir bölünme sorunu ile karşı karşıya kalırsınız. Kürtler artık uluslararası alanda statü kazanmaya başlamışlardır. Halen demokratik çözüm şansı sürüyorsa şiddeti körükleyerek ayrılıkçıya zorlamanın vebali kaldırılamayacak kadar ağır olacaktır...” şeklinde ifadeler kullandığı, konuşmasının sık sık topluluk tarafından atılan “biji serok Apo, baskılar bizi yıldırılmaz” biçimindeki sloganlarla kesildiği, dosyadaki olay tutanağı, CD ve CD çözüm tutanaklarından anlaşılmıştır.

DTP genel başkanı yardımcısı Aysel Tuğluk’un partisinin ilçe teşkilatı tarafından düzenlenen mitingde yaptığı konuşmada, PKK terör örgütünün yaptığı eylemleri Kürt

halkının kendi kimliği, kültürü ve onuru için yaptığı bir direniş ve savaş olarak gördüğünü ve Kürtlerin görmezden gelinmesi durumunda şiddetin ve bölünmenin gerçekleşeceğini ifade etmesi ve dağlarda bulunan terör örgütü üyelerinden kardeş olarak söz etmesi, davalı Parti'nin genel başkan yardımcısı sıfatını taşıyan bu kişinin terör örgütünün eylemlerini meşru olarak gördüğünün ve terör örgütü üyelerini terörist olarak kabul etmediğinin açık göstergesidir.

c- 21.3.2007 Gününde Van İlinde Düzenlenen Nevruz Mitingi Sırasında Yaptığı Konuşma

DTP Genel Başkan Yardımcısı Aysel Tuğluk'un söz konusu miting sırasında yaptığı konuşmada, "...Sevgili halkımız, saygıdeğer halkımız, çok tehlikeli oyunlar oynanıyor, Sayın Öcalan, evet evet sevgili halkımız, saygıdeğer halkımız Sayın Öcalan'ın zehirlenmesi yönündeki iddialara karşı hükümetin, Adalet Bakanlığının yaptığı, açıkladığı raporlar, halkımızı, kamuoyunu tatmin etmemiştir. Evet Sayın Öcalan bir kez daha söylüyoruz sayın Öcalan sıradan biri değildir ve İmralı'da Devletin koruması altında olması gereken birisidir. Kürt sorunu konusunda savunduğu fikirler geniş kesimler tarafından kabul görmektedir..." şeklinde ifadeler kullandığı, DTP Van İl ve İlçe teşkilatlarının da aralarında bulunduğu bazı sivil toplum örgütlerinin katılımıyla yapılan miting sırasında PKK terör örgütü liderinin ve diğer örgüt üyelerinin resimlerinin bulunduğu pankartların açıldığı, terör örgütünün sözde bayraklarının açıldığı ve kalabalık tarafından "biji serok Apo, dişe diş seninleyiz Öcalan, Apo'ya uzanan eller kırılın, barışta savaşta seninleyiz Öcalan, PKK halktır halk burada, Öcalan siyasi irademizdir, Aposuz dünyayı başınıza yıkarız" biçiminde sloganlar atıldığı dosyadaki olay tutanağı, memur izlenim raporu ve hükümet komiseri raporundan anlaşılmıştır.

DTP Genel Başkan Yardımcısı Aysel Tuğluk'un terör örgütünün ve liderinin propagandasının yapıldığı bir mitinge dönüşen açık hava toplantısı sırasında yaptığı konuşmada, terör örgütü elebaşısının fikirlerinin geniş kitleler tarafından kabul gördüğünü beyan etmesi, bu kişinin ve genel başkan yardımcılığını yürüttüğü davalı Parti'nin terör örgütü liderine olan yakınlığını göstermektedir. "

5. Parti Üyelerinin ve Yöneticilerinin Diğer Eylemleri

34. Anayasa Mahkemesi, başvuran parti ile PKK arasında bir bağın bulunduğunu tespit edebilmek amacıyla, DTP'nin birçok yerel yöneticisinin özellikle genel bir affın getirilmesi, Öcalan'ın tutukluluk

koşullarının iyileştirilmesi ve İmralı'nın müzeye dönüştürülmesi gerektiğini dile getirdikleri konuşmaları, Abdullah Öcalan'ı Kürt halkının lideri veya siyasi iradesi olarak değerlendiren açıklamaları, daha önce bu yöneticiler hakkında terör örgütünün propagandasını yapma suçundan mahkûmiyet kararları verildiğini, DTP'ye ait binalarda yapılan aramalarda ele geçirilen delil unsurlarını ve yerel yöneticilerin bazı eylemlerini (yasadışı gösterilere katılım) dikkate almıştır.

6. *Anayasa Mahkemesi'nin Değerlendirmesi*

35. Anayasa Mahkemesi, yukarıda belirtilenler ışığında, kararında özellikle aşağıdaki sonuca varmıştır:

“ (...) ”

Demokratik Toplum Partisi tüzük ve programında kendisini, “(...) demokratik-ekolojik toplumu hedefleyen demokratik özgürlükçü eşitlikçi sol bir kitle partisi” olarak tanımlamaktadır.

Davalı Parti yetkilileri aşamalarda yaptıkları savunmalarında, Kürt sorununun çözümünde terör örgütünün muhatap alınması gerektiğini, aynı tabana hitap etmeleri nedeniyle terör örgütünün ve eylemlerinin davalı Parti tarafından kınanmasının beklenemeyeceğini, davalı Parti'nin terör örgütü ile ilgili düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamayacağını ifade etmişlerdir.

Nitekim davalı Parti adına yapılan 12.6.2008 günlü esas hakkındaki savunmanın “susma hakkı yasal bir haktır” başlığı altında, “...Aslında neden DTP'nin PKK için terörist demesinde ısrar edildiğinin ahlaki, hukuki, vicdani bir açıklaması yoktur. DTP ‘onlar terörist’ dediğinde terör bitecek midir? Bitmeyecekse bu ısrarın anlamı nedir? Boyun eğdirmek midir amaç? Dağa çıkma nedenini kaldırmadıkça, biri ölür, diğeri çıkar... DTP, çocukları dağda olan ailelerin oylarını almıştır kuşkusuz. Peki bu neyi gösterir? Sayın Başsavcı'nın iddia ettiği gibi PKK ile özdeşliği mi, yoksa o ailelerin çocuklarının dağdan indirilmesi için siyasi çözümü bulun diye DTP'ye umut bağladıklarını, oy verdiklerini mi gösterir? Hiç kuşkunuz olmasın ki ikinci neden doğrudur. Peki böyle bir durumda DTP, kendisine siyasi çözüm için oy veren milyonlarca insanın çocukları, yakınları dağda iken PKK terör örgütüdür nasıl der, niçin desin?...” şeklinde açıklamalara yer verilmiştir.

Davalı Parti ve temsilcileri tarafından savunma olarak ileri sürülen bu argümanlar davalı Parti ve mensuplarının yaptığı eylemlerin demokratik siyasi mücadele kapsamında görülmesi için yeterli sayılamaz. Demokratik siyasi hayatın sözkonusu olmadığı bir ortamda siyasi partiler de vazgeçilmez unsur olmaktan çıkarlar. Demokratik ortamın korunması ve demokrasi ilkelerinin uygulanması açısından Devlete büyük sorumluluklar yüklendiği açık ise de, bundan, siyasi partilerin bu konuda herhangi bir yükümlülük ve sorumlulukları bulunmadığı sonucuna varmak olanaksızdır. Demokrasiye Devlet kadar, vatandaşlar, diğer sivil toplum kuruluşları ve siyasi partiler de sahip çıkmak, korumak, en azından saygı göstermekle yükümlüdürler.

Davalı Parti, terör dâhil yaşanan her türlü olumsuzluktan Devleti, hükümeti ve sistemi sorumlu tutmaktadır. Davalı Parti'ye göre PKK terör örgütü Devletin, hükümetin ve sistemin yanlışları nedeniyle ortaya çıkmış, varlığını korumuş ve günümüze gelmiştir. Bu nedenle terör örgütünün kuruluşundan günümüze kadar yaşanan acılardan da, Devlet, hükümet ve sistem sorumludur. Bu yaklaşıma göre, davalı Parti ve mensuplarının terör örgütüne olumlu yaklaşımı mazur görülmeli, hatta terör örgütü ile diyalog yolunun açık tutulması bakımından varlıkları bir şans olarak değerlendirilmelidir. (...)

Uluslararası yargı yerlerince belirtildiği ve Venedik Komisyonu'nun çeşitli tarihlerde kabul ettiği raporlarında da vurgulandığı üzere, siyasi partilerin şiddet kullanılmasını savunmaları veya anayasayla garanti altına alınan hak ve özgürlüklere zarar verecek şekilde demokratik anayasal düzeni yıkmak için politik bir araç olarak şiddeti kullanmaları veya aynı amaçları gerçekleştirmek için terör ve şiddete başvuran oluşumlarla birlikte hareket etmeleri ve onlara destek vermeleri halinde zorunlu bir tedbir olarak siyasi partilerin yasaklanması veya kapatılması makul görülebilir. (...)

Davalı Demokratik Toplum Partisine mensup birçok il ve ilçe teşkilat başkan ve üyelerinin Parti adına düzenlenen etkinlikler sırasında yaptıkları konuşma ve basın açıklamalarıyla Kürt halkının Türk halkından farklı bir ulus olduğunu, Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından Kürt halkına karşı baskı ve zulüm politikası yürütüldüğünü, Abdullah Öcalan'ın tecrite tabi tutulduğu ve bunun kabul edilemez olduğunu söyleyerek, aynı ideolojiyi benimseyen ve aynı hedefe yönelik PKK terör örgütüne ve onun başı Abdullah Öcalan'a yardım ve destek sağladıkları, böylece Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmaya yönelik eylem ve davranışlarda bulundukları; 25.6.2006 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen DTP

Birinci Olağan Büyük Kongresi başta olmak üzere davalı Parti mensuplarınca organize edilen veya davalı Parti mensuplarının katıldığı ve etkin rol aldığı nevrüz kutlamaları, terör örgütü elebaşının sağlık durumunu protesto amaçlı gösteriler ve seçim mitingleri düzenledikleri, terör örgütü mensuplarının cenaze törenlerine katıldıkları, davalı Parti teşkilat binalarında yapılan aramalarda yukarıda ayrıntıları gösterilen eşya, yayın ve dokümanların ele geçirildiği anlaşılmıştır.

Ulus ve ülke bütünlüğüne karşı, davalı Parti tarafından Türk ve Kürt Ulusları biçiminde bir ayırımın yapılması, “Kürt sorununun çözümü” için terör örgütü ile onun başı Abdullah Öcalan’ın muhatap alınması ve onun tarafından önerilen politikaların uygulanması gerektiğinin belirtilmesi, parti teşkilat binalarında terör örgütüne ait bayrak, doküman ve yasak yayınlara yer verilmesi, terör örgütü başı ve militanlarına ait poster ve resimlerin asılması, çeşitli bahane ve vesilelerle düzenlenen kongre, miting, toplantı ve gösteriler ile örgüt mensupları için düzenlenen cenaze merasimlerinin terör örgütünün propaganda alanına dönüştürülmesi veya dönüştürülmesine göz yumulması, terör örgütü ile bağlantıları mahkeme kararlarıyla saptanan kimselerle araya mesafe koymak, gerektiğinde disiplin yaptırımı uygulamak yerine parti adına söz söyleme yetkisi olan görev ve pozisyonlara getirme gibi davranışlar Anayasa’nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasında belirtilen “Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü” ilkesine aykırılık teşkil eden eylemlerdir. Söz konusu eylemleriyle davalı Parti şiddeti kışkırtan, elverişli hale getiren, terör eylemlerini siyasi nitelikli eylemler olarak tanımlayan ya da destekleyen, bu tür eylemleri teşvik eden, bunları gizleyen ya da bu tür eylemlere katılan, parti teşkilat binalarını terör örgütüne ve onun propaganda malzemelerine açan bir siyasi partiye dönüşmüştür.

PKK terör örgütü başı Abdullah Öcalan’ın sağlık durumu bahane edilerek protesto amacıyla PKK terör örgütünün istem ve talimatlarıyla izinli veya izinsiz gösteriler, ve çeşitli etkinliklerin düzenlenmesi, bildiriler dağıtılması, bu etkinliklerde yapılan konuşmaların ve okunan basın bildirilerinin, açılan pankartların, atılan sloganların aynı ya da benzer içerik taşıması, “özgürlük”, “kardeşlik” ve “barış” kavramları kötüye kullanılarak ülkenin belirli kesiminde yaşayan veya belirli bir etnik kökenden gelen vatandaşlar üzerinde farklı bir ulus bilincinin uyandırılmaya çalışılması, PKK terör örgütünün Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne yönelik olarak sürdürdüğü mücadelenin “savaş”, “onurlu mücadele”, “haklı direniş” olarak nitelendirilmesi ve bu savaşta PKK terör örgütünün yanında yer alarak eylem ve davranışlar içerisinde bulunulması, kimi teşkilat üyelerinin PKK terör örgütü mensuplarına silah, malzeme,

tedavi ve bilgi desteği sağlaması, Parti'nin il ve ilçe teşkilatlarında çok sayıda, hakkında çeşitli yargı mercilerince toplatma ve yasaklama kararı verilen PKK terör örgütünün propagandasına yönelik eşya, kitap, pankart ve doküman ile PKK terör örgütü mensuplarının resimlerinin bulundurulması gibi birçok eylem ve bunlara ilişkin yargı kararları davalı Demokratik Toplum Partisi ile PKK terör örgütünün bağlantı ve dayanışma içinde olduğunu göstermektedir.

Yukarıda belirtilen bu eylemlerle Demokratik Toplum Partisi'nin, eksik gördüğü ve siyaseten tanınmasını beklediği haklar ve özgürlükleri, demokrasinin siyasi çoğulculuğa verdiği anlamlı destek ve hoşgörüyü kötüye kullanarak, etnisite temeline dayalı kültürel, sınıfsal yapılanma ve yönetim ayrışıklığına yol açan ve demokratik ilkelerle bağdaşmayan söylem ve eylemlerle ve terör örgütü desteğiyle elde etmek istediği ve terörü kendi siyasi politikaları için araç olarak kullandığı sonucuna varılmaktadır.

Davalı Parti mensuplarınca gerçekleştirilen organizasyonlarda meydana gelen olaylar karşısında Parti yönetim organlarının herhangi bir şekilde tedbir almamaları ve sessiz kalmaları ise teröre desteğin başka bir göstergesidir.

Demokratik düzende, terör eylemlerine karşı siyasi duruşunu açıkça belirlemeyen, suçu ve suçluları kınamayan ve gizleyen bir partinin varlığı hoşgörüyü karşılanamaz. Davalı Parti'nin bu bağlamdaki tutumu, Partinin PKK'yla olan ilişkisinin "açık bir sır" olarak nitelenmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu gizli kabulle, terör yoluyla hak elde edilmesi bir yöntem olarak benimsenmektedir.

Davalı Parti'nin çeşitli teşkilatlarında görevli şahıslar hakkında devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne yönelik suçlardan dolayı verilmiş mahkûmiyet kararları, arama ve tespit tutanakları, soruşturmalara ilişkin belgeler, yapılan kongre ve toplantılara ilişkin tutanak ve belgeler ile tüm deliller gözetildiğinde, davalı Demokratik Toplum Partisi'nin, Türk ulusunu ırk esasına dayalı olarak "Türk-Kürt ve diğer etnik kökenli uluslar" biçiminde bölmek, etnik köken farkı nedeniyle gerçek dışı varsayımlarla ezilen ve sömürülen bir halkın varlığını kabul ederek bölücülüğü teşvik eden ve bunların sahip olduğu dil ve kültürlerini ayırıcı biçimde tanımlayan ve özellikle bu önkabullerden yola çıkarak, ülkede onbinlerce insanın ölümü ile sonuçlanan silahlı eylemlerde bulunan yasadışı PKK terör örgütünün ve bu eylemlerden hükümlü elebaşısının eylem ve politikalarını destekleyici nitelikte faaliyetlerde bulunmak suretiyle devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne aykırı eylemlerin yoğun olarak işlendiği bir parti haline geldiği anlaşılmıştır.

Davalı Parti'nin Büyük Kongresinin, Genel Başkanının, Merkez Karar ve Yönetim organlarının, TBMM Grup Genel Kurulu ile Grup Yönetim Kurulunun, Parti üyelerince gerçekleştirilen eylemleri açıkça reddetmemeleri, eylemleri zımnen benimsedikleri anlamında değerlendirilmiştir. Hukuk devletine aykırı eylemlerin ilgili parti organlarınca kınanmadığı, suskun kalındığı ortamda davalı Parti'nin demokratik sisteme zarar vermesinin önüne geçilmesi anayasal zorunluluk halini almıştır.

(...)

Belirtilen gerekçeler karşısında davalı Parti hakkında verilecek bir kapatma kararının, ulusal güvenliğin ve anayasal düzenin korunması yönünde güdülen meşru amaçla orantılı, demokratik bir toplumda gerekli ve zorlayıcı bir toplumsal ihtiyaca cevap veren nitelikte olacağı açıktır.

Teröre destek niteliğindeki eylem ve söylemlerin yoğunluğunun toplumda sarsıcı etkilere, aşırı endişe, kaygı ve belirsizliklere yol açtığı, bu siyasi anlayışla davalı Parti'nin demokratik hayata katkıda bulunduğunun söylenemeyeceği ve bu nitelikteki fiillerin ağırlığı karşısında, 3.10.2001 günlü, 4709 sayılı Yasa'nın 25. maddesi ile Anayasa'nın 69. maddesinin yedinci fıkrasında yapılan değişiklikle yürürlüğe konulan, Anayasa Mahkemesi'nin temelli kapatma yerine dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasi partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebileceğine ilişkin hüküm davalı Parti hakkında uygulanmamıştır.

Bu durumda, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmaya ve PKK terör örgütüne yardım ve destek sağlamaya yönelik eylemlerin işlendiği bir odak haline geldiği sabit olan Demokratik Toplum Partisi'nin Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleriyle, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 101. ve 103. maddelerine göre kapatılması gerektiği sonucuna varılmıştır.”

D. DTP'nin Kapatılmasının Ardından Yaşanan Gelişmeler

36. DTP'nin kapatılmasının ardından, DTP'nin on dokuz milletvekili Kürt yanlısı bir parti olan Barış ve Demokrasi Partisi'ne (BDP) katılmıştır.

37. Hükümetin inisiyatifiyle, “İmralı süreci” veya “çözüm süreci” de denilen Kürt sorununa barışçıl bir çözüm getirilmesi hedeflenen barış süreci, Ekim 2012 yılında başlamıştır. Bu süreç çerçevesinde, Hükümet söz konusu

anlaşmazlıkta yer alan bütün aktörlerle görüşmelerde bulunmuştur. Parlamento üyelerine, PKK lideriyle/başıyla görüşmeler yapmaları yönünde izin verilmiştir. Bu süreci doğru şekilde yürütmek amacıyla birçok tedbir alınmıştır (ayrıntılı bilgi için bakınız “2013 Türkiye İlerleme Raporu” ve “Türkiye İlerleme Raporu”, Ekim 2014)

– Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 202. maddesinin değişikliğe uğramasıyla ilgili olarak, 24 Ocak 2013 tarihinde kabul edilen 6411 sayılı Kanun’un 1. maddesinde, ceza davası sırasında sanıklara ana dilleriyle savunma yapmalarına izin verilmiştir;

– 298 sayılı Kanunu’nun değişikliğe uğramasıyla ilgili olarak, 2 Mart 2014 tarihinde kabul edilen 6529 sayılı Kanun’un 1. maddesinde, seçim kampanyası sırasında Türk dili dışında diğer dillerin de kullanılmasına izin verilmiştir;

– 2923 sayılı Kanun’un değişikliğe uğramasıyla ilgili olarak, yukarıda belirtilen 6529 sayılı Kanun’un 11. maddesinde, özel okullarda günlük hayatta toplum tarafından sıklıkla kullanılan dillerde ve lehçelerde eğitim verilmesine izin verilmiştir;

– 5237 sayılı Kanun’un değişikliğe uğramasıyla ilgili olarak, yukarıda belirtilen 6529 sayılı Kanun’un 16. maddesinin e) bendinde, kullanılan harflerin Türk alfabesinde olmaması nedeniyle, öngörülen cezai yaptırım kaldırılmıştır.

Öte yandan, Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesi ile ilgili olarak, 6551 sayılı Kanun, 10 Temmuz 2014 tarihinde kabul edilmiştir. Bu kanunun amacı, “çözüm süreci” için hukuki bir temel sunmaktır. Kanun, temas, diyalog, görüşme, kişi, kurum ve kuruluşlarla yürütülen benzer faaliyetlere katılan kişilere hukuki koruma imkânı sağlamakta ve silahlı örgütün militanlarının silahlarını teslim etmeleri için topluma yeniden kazandırılmalarını kolaylaştırmaktadır.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK VE UYGULAMASI

1. Anayasa

38. Anayasa'nın 68. maddesinin 4. fıkrası şu şekildedir:

“ (...) Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez. (...)”

39. 3 Ekim 2001 tarihli 4709 sayılı Kanun'la değişikliğe uğradığı şekliyle Anayasa'nın 69. maddesinin 6. fıkrası şu şekildedir:

“Bir siyasi partinin 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir. Bir siyasî parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.”

40. Öte yandan 3 Ekim 2001 tarihli 4709 sayılı Kanun, Anayasa'nın 69. maddesinin 7. fıkrasını değişikliğe uğratmıştır. Söz konusu Anayasa Hükmü şu şekildedir:

“Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir”

41. Anayasa'nın 69. maddesinin 9. fıkrası şu şekildedir:

“(…) Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dâhil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve denetçisi olamazlar (...)”

42. Anayasa’nın 84. maddesi şu şekildedir:

”Milletvekilliğinin düşmesi”

İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanınca tespit edildikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca kararlaştırılır.

Milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde düşmesi, bu husustaki kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle olur.

82 nci maddeye göre milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir.

Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir.

Partisinin temelli kapatılmasına beyan ve eylemleriyle sebep olduğu Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararında belirtilen milletvekilinin milletvekilliği, bu kararın Resmî Gazetede gerekçeli olarak yayımlandığı tarihte sona erer. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı bu kararın gereğini derhal yerine getirip Genel Kurula bilgi sunar.”

2. 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu

43. 2820 sayılı Kanun’un somut olayla ilgili hükümleri şu şekildedir:

Madde 78

“Siyasi partiler:

(...) bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar, başkalarını bu yolda tahrik ve teşvik edemezler:

(...)

– Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, dil, ırk, renk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak;

(...)''

Madde 90 § 1

“Türkiye Cumhuriyeti adına Yabancı Devletlerle ve Milletlerarası Kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.”

Madde 101

“Anayasa Mahkemesince bir siyasi parti hakkında kapatma kararı:

(...)

b) Parti büyük kongresince, merkez karar ve yönetim kurulunca veya bu kurulun iki ayrı kurul olarak oluşturulduğu hallerde ilgili kurulca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi grup yönetim veya grup genel kurullarınca bu Kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı karar alınması veya genelge veya bildirimler yayınlanması veya karar alınmamış olsa bile bu kurullar tarafından aynı hükümlere aykırı faaliyette bulunulması veya parti genel başkanı veya genel başkan yardımcısı veya genel sekreterinin sözü edilen bu maddeler hükümlerine aykırı olarak sözlü ya da yazılı beyanda bulunması hallerinde verilir.

(...)

d) (b) bendinde sayılanlar dışında kalan parti organı, mercii veya kurulu tarafından bu Kanunun 4 üncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı fiilin işlenmesi halinde, fiilin işlendiği tarihten başlayarak iki yılı geçmemiş ise, Cumhuriyet Başsavcılığı söz konusu organ, merci veya kurulun işten el çektilmesini yazı ile o partiden ister. Parti üyeleri 4 üncü kısımda yer alan maddeler hükümlerine aykırı fiil ve konuşmalarından dolayı hüküm giyerler ise, Cumhuriyet Başsavcılığı bu üyelerin partiden kesin olarak çıkarılmasını o partiden ister.

Siyasi parti, tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde istem yazısında belirtilen hususu yerine getirmediği takdirde, Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasa Mahkemesinde o siyasi partinin kapatılması hakkında dava açar. Cumhuriyet Başsavcılığınca düzenlenmiş iddianamenin tebliğinden itibaren otuz gün içinde ilgili siyasi parti tarafından söz konusu parti organı mercii veya kurulunun işten el çektilmesi ve parti üyesi veya üyelerinin partiden kesin olarak çıkarılmaları halinde, o partinin kapatılması hakkındaki dava düşer. Aksi takdirde Anayasa Mahkemesi dosya üzerinde inceleme yaparak ve gerekli gördüğü hal lerde Cumhuriyet Başsavcısının ve siyasi parti temsilcilerinin sözlü açıklamalarını ve konu üzerinde bilgisi olanları da dinlemek suretiyle açılmış bulunan davayı karara bağlar. (...)'’

Madde 103

“Bir siyasi partinin, bu Kanunun 78 ila 82,84 ila 88 nci(...) maddeleri hükümlerine aykırı fiillerin işlendiği bir mihrak haline geldiğinin sübuta ermesi halinde, o siyasi parti Anayasa Mahkemesince kapatılır.”

Madde 107 § 1

“Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılan siyasi partinin bütün malları Hazineye geçer.”

44. Anayasa Mahkemesi tarafından 9 Ocak 1998 tarihinde Anayasa’ya aykırı olduğuna karar verilen 103. maddenin 2. fıkrası, 101. maddenin d) bendi uyarınca, siyasi bir partinin Anayasa’ya aykırı faaliyet merkezi haline gelip-gelmediği noktasını incelemek için dava açmayı gerektirmektedir.

3. Ceza Kanunu’nun 215. Maddesi

45. 26 Eylül 2004 tarihli 5237 sayılı Ceza Kanunu’nun 215. maddesi uyarınca:

“İşlenmiş olan bir suçu veya işlemiş olduğu suçtan dolayı bir kişiyi alenen öven kimse, iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

III. İLGİLİ ULUSLARARASI METİNLER

1. *''Siyasi Partilerin Yasaklanması ve Kapatılması Hakkında Yönlendirici Esaslar ve Benzer Tedbirler''*

46. 10 Ocak 2000 tarihli (CDL-INF (2000)001) ''Siyasi partilerin yasaklanması ve kapatılması hakkında yönlendirici esaslar ile benzer tedbirler'' kararı, Venedik Komisyonu (Venedik, 10-11 Aralık 1999) tarafından 41. Genel Kurul oturumu sırasında kabul edilmiştir. Metnin somut olayla ilgili kısımları şu şekildedir:

''(...)

3. Siyasi partilerin yasaklanması veya kapatılması yalnızca, demokratik anayasal düzeni yıkmak için siyasi araç olarak şiddetin kullanılmasını savunan veya şiddet kullanan ve bu şekilde anayasa ile güvence altına alınmış hakları ve özgürlükleri zayıflatan partiler söz konusu olduğunda haklı olabilir. Bir partinin Anayasanın barışçıl bir şekilde değiştirilmesini savunması tek başına yasaklama veya kapatılma için yeterli bir sebep olmamalıdır.

4. Bu tür bir siyasi parti, kendi üyelerinin siyasal/kamusal çerçeve içerisinde parti tarafından izin verilmeyen davranışlarından ve partinin faaliyetlerinden sorumlu tutulamayacaktır.

5. Siyasi partilerin yasaklanması veya kapatılması, özellikle geniş kapsamlı bir tedbir olarak son derece dikkatli bir şekilde kullanılmalıdır. Hükümetler ve diğer devlet organları, yetkili yargı makamından bir partinin yasaklanmasını veya kapatılmasını istemeden önce ilgili ülkedeki durumu dikkate alarak söz konusu partinin gerçekten özgür ve demokratik siyasi düzene veya kişilerin haklarına bir tehlike arz edip etmediğini ve daha az radikal olan başka tedbirlerin söz konusu tehlikeyi engelleyip engelleyemeyeceğini değerlendirmelidirler.

6. Siyasi partilerin yasaklanmasına veya yasa marifetiyle kapatılmasına yönelik yasal tedbirler, anayasaya aykırılığın yargıda tespit edilmesinin bir sonucu olmalı, istisnai nitelikte addedilmeli ve ölçülülük ilkesine tabi olmalıdır. Bu tür tedbirler, partinin bireysel üyelerinin değil, kendisinin anayasaya aykırı (veya kullanıma hazır) araçları kullanarak veya kullanmaya hazırlanarak siyasi amaçlar güttüğüne dair yeterli delillere dayandırılmalıdır. (...).''

2. *''Türkiye’de Siyasi Partilerin Yasaklanmasına İlişkin Anayasal ve Kanuni Hükümler Hakkında Görüş''*

47. 13 Mart 2009 tarihli (CDL-AD (2009)006) ‘‘Türkiye’de Siyasi Partilerin Yasaklanmasına İlişkin Anayasal ve Kanuni Hükümler Hakkında Görüş’’ 78. Genel Kurul oturumu sırasında Venedik Komisyonu (Venedik, 13-14 Mart 2009) tarafından kabul edilmiştir. Somut olayda bu görüşün ilgili kısımları şu şekildedir:

‘‘ 3.3. Türkiye’deki siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin uygulamalar

90. Kuralların Avrupa standartlarıyla uyumunu incelerken, sadece lafzına bakmak yeterli değildir, aynı zamanda, bu kuralların pratikte nasıl uygulandığına ve ne şekilde yorumlandığına da bakmak gereklidir. Anayasa Mahkemesi, T.C. Anayasasını yorumlayan nihai merci olduğundan, Venedik Komisyonu bu Mahkemenin yorumlarına dayanarak bir inceleme yapmak durumundadır.

91. Türk uygulamalarını incelerken dikkati çeken ilk husus, diğer Avrupa devletlerinin aksine, Türkiye’de siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin kurallara Anayasanın ve siyasi sistemin işleyen bir parçası olarak sık sık başvurma ve bu kuralları uygulama geleneğinin olmasıdır.

92. Sık sık verilen rakamlara göre, 1961 Anayasasının yürürlüğe girmesinden bu yana Anayasa Mahkemesi toplam 24 siyasi partiyi kapatmıştır ve bu rakama, askeri müdahale dönemlerinde kapatılan partiler dâhil değildir. Bu partilerin 6 tanesi 1961 Anayasasından sonra, 18 tanesi ise 1982 Anayasasından sonra kapatılmıştır.

.

(...)

94. AK Parti hakkındaki son davaya ek olarak, Cumhuriyet başsavcısının 2007 Kasım ayında açtığı ve halen devam eden Demokratik Toplum Partisi davası da mevcuttur. DTP, Mecliste 21 milletvekili bulunan ve ağırlıklı olarak etnik Kürt kökenli Türk vatandaşları temsil eden en önemli partidir.

95. Kapatma davalarının büyük çoğunluğu, devletin bölünmez ülke ve millet bütünlüğünü koruyan hükümlerin ihlal edildiği iddialarına dayanarak Kürt çıkarlarını

temsil edilen partiler aleyhine açılmıştır. Yukarıda da açıklandığı üzere, Türk Siyasi Partiler Yasası, Türk devletinin şu andaki tekilliğini sorgulayan veya azınlıkların çıkarlarını savunan herhangi bir partinin yasaklanması veya kapatılması için dayanak olarak kullanılabilecek hükümler içermektedir. Anayasa Mahkemesinin DTP davasında vereceği karar, muhtemelen anayasada kabul edilen değişikliklerin, bu partilerin kapatılmasıyla ilgili daha liberal bir uygulamaya yol açıp açmayacağını gösterecektir.

96. Anayasa Mahkemesi, beş davada, partileri sözde laiklik karşıtı faaliyetleri nedeniyle kapatmıştır. (...)

97. Türkiye'deki siyasi parti kapatma geleneği uzun bir süredir Avrupa demokrasi standartlarının ışığında sorun olarak kabul edilmektedir. AKPM, 2004 yılında Türkiye hakkında düzenlediği bir izleme raporunda, Türkiye'deki siyasi partilerin kapatılma sıklığının yalnızca Avrupa İnsan hakları Sözleşmesinin 11. Maddesinde yer alan dernekleşme ve toplantı özgürlüğünün ihlalinin teşkil etmediğini, aynı zamanda daha genel bir kurumsal sorunu yansıttığını belirtmiştir. AKPM, 1380(2004) sayılı kararında, bu konunun ciddi bir endişe kaynağı olduğunu vurgulamış ancak 2001'de yapılan anayasa değişikliklerinin gelecekte uygulamayı sınırlayacağını umduğunu ifade etmiştir.

98. Son dönemde hem AK Parti hakkındaki dava hem de DTP hakkında açılmış ve devam etmekte olan dava, cumhuriyet başsavcısının eylemleri açısından, AKPM'nin umduğunun aksine, uygulamada bir değişiklik olmadığını göstermektedir.(...)

4. Siyasi partilerin yasaklanması ve kapatılması hakkındaki Türkiye kurallarında reform ihtiyacına ilişkin sonuçlar

104. Venedik Komisyonu, her şeyden önce, son yıllarda Türkiye'de yapılmış reformların ne kadar önemli olduğunu beyan etmek istemektedir. Bu reformlar, diğer Avrupa ülkelerinde uygulanan demokrasi standartları ile tam uyumlu hale gelmek için atılan önemli adımları teşkil etmekte ve Türk toplumunun kaydettiği ilerlemeyi yansıtmaktadır. (...)

105. Venedik Komisyonu, ortak Avrupa uygulaması ile karşılaştırıldığında, Türkiye'deki durumun üç önemli açıdan farklılık gösterdiği sonucuna varmıştır:

1. 68. Maddenin dördüncü fıkrası ve Siyasi Partiler Yasasında, siyasi partilerin anayasallığına ilişkin uzun bir maddi kriter listesi bulunmaktadır ve bu liste AIHM ve Venedik Komisyonu tarafından meşru olarak kabul edilen kriterlerin ötesindedir.

2. Parti yasaklama veya kapatma davalarını başlatma süreci, Avrupa ülkelerine nazaran daha keyfi ve daha az demokratik kontrole tabi bir süreçtir.

3. Başka hiç bir Avrupa ülkesinde bulunmayan şekilde parti kapatma kurallarını düzenli olarak uygulama geleneği mevcuttur ve bu da bu tedbirin uygulamada olağanüstü bir tedbir olarak görülmediğini ancak anayasanın yapısal ve işleyen bir parçası olduğunu göstermektedir.

106. Sonuç olarak Venedik Komisyonu, Anayasanın 68. ve 69. Maddelerinin hükümlerinin ve Siyasi Partiler Yasasının ilgili hükümlerinin bir bütün olarak AIHM tarafından yorumlandığı şekliyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11. Maddesine ve Venedik Komisyonunun 1999'da kabul ettiği ve daha sonra Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından onaylanan kriterlere uymayan bir sistem oluşturduğu düşüncesindedir.

107. Parti kapatmaya ilişkin mevcut Türk kurallarının temel sorunu hem parti yasaklama veya kapatma sürecinin başlatılmasına hem de partilerin gerçekten yasaklanmasına veya kapatılmasına ilişkin eşğin çok düşük olmasıdır. Bu durum soyut olarak başlı başına ortak Avrupa demokrasi standartlarından sapma teşkil etmekte ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine götürülen pek çok Türk davasının da görüldüğü gibi AIHS'i ihlal eden eylemlere kolaylıkla yol açabilir.

108. Parti yasaklama veya kapatma hakkındaki Türk kurallarının uygulanmasına ilişkin maddi eşğin ve usul eşğinin bu kadar düşük olmasından dolayı, istisnai olması gereken bir tedbir olağan bir tedbir vazifesi görmektedir. Bu durum, demokratik siyaset alanını daraltmakta ve siyasi meseleler üzerindeki anayasal yargının alanını genişletmektedir. Ayrıca, Anayasanın ilk üç maddesinin anayasal korunma altına alınmasıyla, demokratik siyaset alanı, barışçıl ve demokratik bir yöntem izlense dahi, Türk Cumhuriyetinin temelini oluşturan ilkeleri sorgulayan siyasi programların ortaya çıkmasını engelleyecek şekilde daha da daraltılmaktadır.

109. Venedik Komisyonu, demokratik Avrupa içinde demokratik siyasetin meşru alanındaki bu katı sınırlamaların Türk anayasal sistemine özgü olduğu ve anayasal demokrasiye ilişkin temel Avrupa gelenekleriyle bağdaşmasının güç olduğu görüşündedir.

110. Venedik Komisyonu, son yıllarda Türkiye’de parti yasaklama kurallarının, kapatma eşiğini yükseltecek şekilde değiştirilmiş olduğunu kabul etmekte ve bu durumu memnuniyete karşılamaktadır. 2001 reformu sırasında 69. madde, bir partinin 68. Maddenin dördüncü fıkrasının kriterlerine aykırı olabilmesi için o partinin bu gibi fiillerin “odağı” olması gerektiğine dair bir şart getirecek şekilde değiştirilmiştir. Aynı zamanda, 149. Maddeye, bir siyasi partinin kapatılması için Anayasa Mahkemesi üyelerinin 3/5 çoğunluğunun kapatma kararı lehine oy kullanması şartı getirilmiştir. AK Parti davasının sonucunu belirleyen bu değişikliğin önemli bir reform olduğu anlaşılmıştır. Bu reformlar övgüye değer reformlar olsa da, Türk kuralları ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin standartları ve Venedik Komisyonunun İlkeleri arasındaki boşluğun tamamen kapatılmasına yetmemiştir.

111. Dolayısıyla, Venedik Komisyonu, 2001 tarihli anayasa değişikliğinin doğru yönde atılan önemli bir adım olmasına karşın, Türkiye’deki genel parti koruma seviyesini, AİHS ve Avrupa ortak demokratik standartlarının seviyesine getirmeye yetmediği görüşündedir. Bunun için hem maddi alanda hem de usul alanında daha fazla reform yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

(...)”

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

I. SÖZLEŞME’NİN 11. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

48. Başvuranlar, Türkiye Anayasa Mahkemesi tarafından DTP’nin kapatılmasının, Sözleşme’nin 11. maddesinde güvence altına alınan dernek kurma özgürlüğü haklarının ihlal edildiğini iddia etmektedirler. Bu hükmün somut olayla ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

“1. Herkes asayiş bozmayan toplantılar yapmak, dernek kurmak, (...) haklarına sahiptir (...).

2. Bu hakların kullanılması, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve

özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve ancak yasayla sınırlanabilir. Bu madde, bu hakların kullanılmasında silahlı kuvvetler, kolluk mensupları veya devletin idare mekanizmasında görevli olanlar hakkında meşru sınırlamalar konmasına engel değildir (...)”

49. Hükümet, başvuruların iddiasını kabul etmemektedir.

50. Başvurular, 1516/10, 21919/10, 39118/10 No.lu başvurular çerçevesinde, Mahkeme tarafından verilen süre içerisinde görüş sunmamışlardır.

A. Kabul Edilebilirlik Hakkında

51. Mahkeme, bu şikâyetin, Sözleşme’nin 35. maddesinin 3. fıkrasının a) bendi anlamında, açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesiyle bağdaşmadığını tespit ederek, kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir.

B. Esas Hakkında

1. Müdahalenin Varlığı Hakkında

52. Taraflar, DTP’nin kapatılmasının ve bu eyleme eşlik eden tedbirlerin, başvuruların dernek kurma özgürlüğü haklarının kullanılmasına bir müdahale olarak incelendiği konusunda uzlaşmaktadırlar.

2. Müdahalenin Haklı Gösterilmesi Hakkında

53. Mahkeme, bu tür bir müdahalenin, Sözleşme’nin 11. maddesinin 2. fıkrası bakımından bir veya birçok meşru amaca yönelik olarak “kanun ile öngörülmediği” ve bu amaçlara ulaşmak için “demokratik bir toplumda” gerekli olmadığı takdirde Sözleşme’nin 11. maddesini ihlal ettiğini hatırlatmaktadır.

a) ”Kanun ile Öngörüldüğü”

54. Duruşmada hazır bulunanlar, müdahalenin ve Anayasa Mahkemesi tarafından verilen Anayasa’nın 68. ile 69. ve 2820 sayılı Kanun’un 101. ile 103. maddelerine dayanan ihtilaf konusu tedbir kararının, “kanun ile öngörüldüğü” kanaatinde uzlaşmaktadırlar. Mahkeme, bu konuda tarafların görüşlerini bertaraf etmek için herhangi bir neden görmemektedir.

b) Meşru Amaç

55. Başvuranlar, kendi siyasi partilerinin, Türk toplumu ve demokrasi için veya Devletin birliği ve toprak bütünlüğü için bir tehdit teşkil etmediğini iddia etmektedirler. Dolayısıyla, başvuranların nazarında DTP’nin kapatılması, her türlü meşru amaçtan yoksundur.

56. Hükümet, DTP tarafından yürütülen siyasetin ciddi bir tehdit teşkil ettiği ve partinin kapatılmasının, DTP’nin demokratik sistemi zayıflatmasını ve PKK’nın uyguladığı şiddeti ve faaliyetlerini destekleyerek vatandaşların temel özgürlüklerini tehlikleye sokmasını engelleme yöntemi olduğunu savunmaktadır. Hükümet, başvuranların ülkenin güvenliği ile birliği ve toplumsal barış ile Milli bütünlük için bir tehdit teşkil ettiğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla Hükümet, ihtilaf konusu müdahalenin iki meşru amaç içerdiğini, yani başkalarının hak ile özgürlüklerinin ve düzenin korunmasını hedeflediği kanaatine varmaktadır.

57. Mahkeme, ihtilaf konusu tedbirlerin, Sözleşme’nin 11. maddesinde sırayla belirtilen özellikle başkalarının hakları ile özgürlükleri ve düzenin korunması gibi birçok meşru amaç izlediği kanaatine varmaktadır (bk. *mutatis mutandis*, *Bask Milliyetçi Partisi – Iparralde Bölgesel Örgüt/Fransa*, No. 71251/01, § 44, AİHM 2007-II ve *Refah Partisi ve diğerleri/Türkiye* [BD], No. 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98, § 67, AİHM 2003-II).

c) ”Demokratik bir toplumda gerekli”

i. Tarafların İddiaları

a) Başvuranlar

58. Başvuranlar, geçmişte, Türkiye’de birçok siyasi partinin kapatıldığını belirtmekte ve hemen hemen bütün durumlarda bu kararların, Mahkeme önünde Sözleşme’nin 11. maddesinin ihlal edildiği tespitine neden oldukları kanaatine varmaktadırlar. Başvuranlar, kendi ifadelerine göre demokrasiyi, çoğulculuğu ve hukukun üstünlüğünü öven DTP’nin kapatılmasının zorunlu sosyal bir ihtiyaca dayanmadığını ve bu tür bir kararın demokratik bir toplumda gerekli olmadığı ve çoğulculuk ile bağdaşmadığını iddia etmektedirler. Başvuranlar, her halükarda nazarlarında aşırı olan bu tedbirin orantılı bir tedbir olarak görülemeyeceğini eklemektedirler. Başvuranlar, iddialarına dayanarak siyasi partilerin kapatılması hakkında Mahkeme tarafından verilen kararlara ve Venedik Komisyonu tarafından belirtilen yönlendirici esaslara atıfta bulunduklarını dile getirmektedirler.

59. Öte yandan başvuranlar, DTP’nin, Kürt sorununa demokratik bir çözümü tavsiye eden Türkiye’nin temel siyasi partisi olduğunu beyan etmektedirler. Başvuranlar, resmi programın DTP’nin Kürt sorununa barışçıl, hakkaniyetli ve demokratik bir çözüme ve Türk devletlerinin sınırları içerisinde Türk ve Kürt toplumunun hakların eşitliği üzerine dayanan gönüllü işbirliğine uygun olduğunu açıkça gösterdiğini iddia etmektedirler. İlgililer için, söz konusu programda kabul edilen bu yaklaşım, özgürlük, adalet, çoğulculuk, katılımcılık ve çokkültürlülük gibi demokrasinin uluslararası standartları ile tam bir uyum içerisinde. Dolayısıyla başvuranlar, DTP’nin ülkenin toprak bütünlüğünü tehdit etmediği ve hiçbir şekilde bölücülüğü savunmadığı kanaatine varmaktadırlar. Dolayısıyla Türkiye’de bu partiye veya bu partinin bağımsız adaylarına oy veren Kürt azınlığın tek meşru siyasi temsilcisi olarak

değerlendirmek oldukça doğru olacaktır. Sonuç olarak DTP, Türkiye'nin Avrupa Birliğine katılmasını desteklemiştir.

60. Öte yandan başvurular, bu davanın *Herri Batasuna ve Batasuna/İspanya* (No. 25803/04 ve 25817/04, § 64, AİHM 2009) davasından ayrıldığını iddia etmektedirler. Başvurular, bu son davada Mahkeme'nin söz konusu iki siyasi partinin bazı faaliyetlerinin, şiddete açık bir şekilde destek verdiğinin, görünüşe göre teröre bağlı olarak insanları övdüğünün görüldüğünü değerlendirdiğini ve insanların şiddeti kınamayı reddetmelerinin terörü zımni olarak desteklediklerinin incelendiğini belirtmektedirler. Hâlbuki başvurular, Anayasa Mahkemesi'nin mevcut davada DTP'nin toprak bütünlüğüne ve Milli birliğine aykırı faaliyet merkezi haline geldiği gerekçesiyle, söz konusu partinin kapatılmasına karar verdiği kanaatine varmaktadırlar. Başvuranların nazarında, bu durum Anayasa Mahkemesi'nin DTP'nin PKK'nın şiddet eylemlerini ve diğer terör örgütlerini doğrudan desteklemediği anlamına gelmektedir.

61. Başvurular, partilerinin Devletin bütünlüğünü ve Milli birliğini tehdit eden faaliyetler merkezi olduğuna dair iddiaya itiraz etmektedirler. Başvurular, 2820 sayılı Kanun ile belirlenmiş ve siyasi partinin Anayasa'ya aykırı "faaliyetler merkezi" olarak nitelendirilmesine imkân sağlamış olan kriterlerin, somut olayda bir araya gelmediklerini iddia etmektedirler. Bu bağlamda başvurular, özellikle Anayasa Mahkemesi'nin kararını DTP'nin üyeleri tarafından yürütülmüş olabilecek faaliyetleri ve yapılabilecek bir dizi açıklamaları esas aldığını belirtmektedirler. Başvurular, yalnızca söz konusu üç faaliyetin nihai karar konusu olduğunu ve bu faaliyetlerden birinin partinin kuruluşundan daha önceki bir tarihe dayandığını, otuzunun ön soruşturma aşamasında olduğunu, diğer doksan bir faaliyet ile ilgili olarak davaların halen derdest olduğunu ve diğer on dördüyle ilgili olarak ilk derece mahkemelerinin biri beraat biri de takipsizlik kararı olmak üzere hüküm verdiklerini dile getirmektedirler.

62. Öte yandan başvuranlar, Anayasa Mahkemesi'nin, söz konusu açıklamaların ve faaliyetlerin partinin merkezi organlarına atfedilip-atfedilemeyeceği konusunu incelemediğini ifade etmektedirler. Hâlbuki başvuranlar, kendilerine göre, Venedik Komisyonu tarafından kabul edilen *Siyasi Partilerin Düzenlemesi Hakkında Yönlendirici Esaslar* gereğince, bir yandan yalnızca bir partinin Anayasa'nın barışçıl bir şekilde değiştirilmesini savunmasının, partinin yasaklanmasının veya kapatılmasının haklı gösterilmesine yeterli olmadığını, diğer yandan siyasi partinin siyasi veya kamusal faaliyetleri çerçevesinde bu parti tarafından kabul edilmeyen üyelerinin davranışlarından sorumlu tutulamayacağını belirtmektedirler (yukarıda 46. paragraf).

63. Diğer yandan başvuranların temsilcileri, savcılığın, A. Öcalan ile yasal bir çerçevede gerçekleştirilen görüşmeleri haksız yere ileri sürdüğünü iddia etmektedirler. İlgililer, savcılığın bu iddiasının gerçek olduğu varsayılsa bile, görüşmelerde Kürt sorununa barışçıl bir çözüm üzerinde durulduğunu ve hiçbir şekilde şiddete çağrı teşkil etmediğini savunmaktadırlar. Öte yandan ilgililer, Anayasa Mahkemesi'nin kararında DTP üyelerinin PKK ile iddia edilen bir yakınlık bulunduğuna vurgu yapıldığını da ileri sürmektedirler. Başvuran taraf, Türkiye'nin bizzat, PKK ile bazı görüşmeler düzenlemiş olması nedeniyle, bu iddianın, anlaşılır olmadığı kanısındadırlar. Bu bağlamda başvuranlar, doğrudan Başbakan'a bağlı olan Türkiye'nin istihbarat servislerinin, Anayasa Mahkemesi tarafından DTP hakkında kapatma kararı vermeden önce Oslo ve Norveç'te PKK ile bir dizi görüşme yürüttüklerini Mahkeme'nin dikkatine sunmaktadırlar.

64. Diğer taraftan başvuranların temsilcileri, savcılığın, 2820 sayılı Kanun'un 101. ve 103. maddeleri anlamında DTP'nin Meclis Grubu Yürütme Kurulu ve Genel Kurulu tarafından hiçbir açıklama yapılmadığını ileri sürdüğünü savunmaktadırlar. Başvuranların temsilcileri, bireylerin ifadelerinin partinin tüzel kişiliğine bağlı olmadığı ve dolayısıyla DTP'nin

Anayasa'ya aykırı faaliyet merkezi haline dönüştüğüne karar verilmesi için bu açıklamaların dikkate alınamayacağı kanaatine varmaktadır.

65. Son olarak, DTP'ye atfedilen bütün faaliyetler ile ilgili olarak, başvuranların temsilcileri, bu faaliyetlerin barışçıl, hümanist ve kamu yararı niteliklerine sahip çıkmaktadırlar. Diğer yandan başvuranların temsilcileri, bu faaliyetlerin hak ve özgürlükler çerçevesinde yürütüldükleri ve ülkenin demokratikleşmesiyle bölgede barışın sağlanması için gerekli toplumsal mutabakatın güçlendirilmesini hedeflediğini ve ifadelerine göre ülkenin birliği ve halkın kardeşliği üzerinde durulduğunu ileri sürmektedirler.

β) Hükümet

66. Hükümet, DTP'nin kapatılmasının, bu tedbirin demokratik bir toplumda gerekli olduğu ve dolayısıyla kendi ifadesine göre Anayasal düzen için gerçek bir tehlike teşkil eden söz konusu partinin zorunlu bir sosyal ihtiyaca karşılık verdiği gerekçesiyle Sözleşme'nin 11. maddesine uygun olduğunu savunmaktadır. Hükümet, kaçınılmaz olan Anayasal ve demokratik düzen için risk teşkil eden ciddi delil unsurlarının bulunduğunu eklemektedir.

67. Hükümet, *Herri Batasuna ve Batasuna* (yukarıda anılan) kararının kısımlarına uzun atıflarda bulunarak, mevcut durumun söz konusu davadan ayrı olmadığını iddia etmektedir. Hükümet nazarında, amacının ülkenin demokratik rejimini tehlikeye atacak nitelikte veya siyasi projelerin gerçekleşmesi amacıyla şiddete başvurulması olduğu siyasi bir partinin kapatılması, Sözleşme ilkeleriyle uyuşmayan bir tedbir değildir. Bu bağlamda Hükümet, “şiddet” ifadesinin dar bir yorum konusu olamayacağını belirtmektedir. Hükümete göre, bu ifade parti üyelerinin silahlı eylemler yürütmeleri gerektiği ve Anayasa Mahkemesi kararında belirtildiği gibi bu partinin, genel anlamda şiddete başvurmaya neden olduğu ve gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde suikastler ile bombalı

saldırıları gerçekleştiren terör örgütü olarak bir örgütü açık veya zımni olarak desteklediği anlamına gelmemektedir.

68. Diğer yandan Hükümet, tedbirin Türk toplumunda demokrasinin korunması için gerekli olduğu kanaatine varmaktadır. Bu bağlamda Hükümet, demokrasinin Avrupa kamu düzeninin temel unsuru olduğunu belirtmek için Mahkeme içtihadına atıfta bulunduğunu dile getirmektedir. Hükümet, DTP'yi nitelendiren ve somut olayda verilen kapatma kararı gibi – yani kendisine göre, partinin açık bir şekilde şiddete çağırması, bu partinin yöneticilerinin açıklamaları, PKK'ya bağlı bazı sembollerin kullanılması, bu partinin terör nedeniyle ve terör örgütüne destek faaliyetleri ile gösterileri için mahkûm edilen kişilerin üye listesine kaydedilmesi gibi - bu kadar ağır bir tedbirin kabul edilmesinin haklı gösteren birçok unsuru sırayla belirtmektedir.

69. Son olarak Hükümet, başvuranların PKK tarafından yapılan terör eylemlerini haklı gösterdiklerini ve siyasi hedeflere ulaşmaya imkân sağlayan yöntem olarak şiddeti meşrulaştırdıklarını eklemektedir.

ii. Mahkeme'nin Değerlendirmesi

70. Mahkeme, genel ilkeler için *Hristiyan Demokrat Halk Partisi/Moldova* (No. 28793/02, §§ 62-70, AİHM 2006-II) ve *Rusya Cumhuriyet Partisi/Rusya* (No. 12976/07, §§ 75-78, 12 Nisan 2011) kararlarına atıfta bulunmaktadır.

71. Bu durumda Mahkeme'nin, yukarıda belirtilen kararlarında bulunan ilkeler ve değerlendirmeler ışığında, DTP'nin kapatılmasının demokratik bir toplumda gerekli olup-olmadığını yani partinin kapatılmasının “zorunlu sosyal bir ihtiyaca” cevap verip-vermediğini ve gerektiği takdirde “izlenen meşru amaca orantılı” olup-olmadığını belirlemesi gerekmektedir.

a) Zorunlu Sosyal İhtiyaç

72. Mahkeme, ihtilaf konusu kapatma kararı için Anayasa Mahkemesi'nin öncelikle DTP'nin, terör örgütü PKK ile benzer siyasi amaçlarının olduğunu ve Kürt toplumunun Türk halkından farklı bir ulus teşkil ettiğini ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Kürt halkına baskı uyguladığını belirttiğini dikkate aldığını gözlemlemektedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi'ne göre, DTP'nin terör örgütünü ve lideri Abdullah Öcalan'ı "Kürt sorununun" çözümü süreci çerçevesinde sözcü olarak değerlendirdiği ve söz konusu şahıs tarafından belirlenmiş olan siyasetin izlenmesini amaçladığı DTP'nin siyasi çizgisinden anlaşılmaktadır.

Öte yandan Anayasa Mahkemesi, DTP'nin, PKK'nın terör stratejisinin aracı haline geldiği, PKK ile bağlantısının olduğu ve PKK ile dayanışma halinde olduğu sonucuna varmak için DTP'nin yöneticilerinin konuşmaları ve partinin diğer faaliyetleri ile diğer üyelerinin açıklamaları üzerinde incelemede bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi, bu iddiayı desteklemek için yalnızca DTP'nin faaliyetlerine dayanmamıştır; diğer yandan Anayasa Mahkemesi, bu partinin PKK faaliyetlerine açık bir şekilde mesafe koymadığı konusunun teröre desteğinin delil olarak görülebileceğini değerlendirmiştir (yukarıda 23-35. paragraflar).

73. Mahkeme, kendi değerlendirmesi çerçevesinde, her şeyden önce, DTP'nin siyasi projelerinin "demokratik toplum" anlayışıyla çelişip çelişmediği hususuna cevap vermek amacıyla DTP tarafından savunulan görüşlerin demokrasinin ilkeleriyle bağdaşıp bağdaşmadığını inceleyecektir (yukarıda anılan *Refah Partisi ve diğerleri*, §§ 127 ve 132, kararıyla kıyaslayınız). Ardından Mahkeme, Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan tespitlerin, Sözleşme'nin 11. maddesinin gereklilikleri bakımından ilgili olayların değerlendirmesine dayandırıldığının kabul edilip edilemeyeceğini belirlemek amacıyla, kapatma kararında sıralanan ve DTP'ye atfedilen faaliyetleri, özellikle iki eş başkanının konuşmalarını ve bu partinin diğer

tutumlarını inceleyecektir (bk., *mutatis mutandis*, yukarıda anılan *Yazar ve diğerleri (HEP)* kararı, § 55; yine bk., *Pentikäinen/Finlandiya* [BD], No.11882/10, § 96, 20 Ekim 2015).

DTP tarafından savunulan görüşlerin demokrasinin ilkeleriyle bağdaşıp bağdaşmadığı hakkında

74. Mahkeme, demokrasinin ifade özgürlüğüne bağlı olarak varlığını sürdürdüğü yönündeki yerleşik içtihadını hatırlatmaktadır. Bu bağlamda, bir siyasi parti, yalnızca, bir devletin nüfusunun bir kısmının durumunu kamuya açık olarak tartışmak ve demokratik kurallara saygı çerçevesinde, ilgili tüm aktörleri tatmin edebilecek çözümler bulmak amacıyla devletin siyasi hayatına katılmak istediğinde kaygılanmayacaktır (*Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve diğerleri/Türkiye* [BD], 30 Ocak 1998, § 57, *Karar ve Hükümlerin Derlemesi*1998-I).

75. Mahkeme, bu bağlamda, kapatılmasından önce DTP'nin, Kürt sorununa barışçıl bir çözüm getirilmesini savunan ve yasaya uygun olarak kurulan, Türkiye'deki en önemli siyasi parti olduğunu gözlemlemektedir. Bu bağlamda, İspanya'da, "bölücü" olarak adlandırılan pek çok siyasi partinin yine özerk İspanyol toplulukları ile birlikte barış içinde varlığını sürdürmesi sebebiyle, mevcut davayı, *Herri Batasuna ve Batasuna* (yukarıda anılan karar, § 63) davasından ayrı tutmak gerekmektedir. Somut olayda, 29 Mart 2009 tarihinde düzenlenen yerel seçimlerin ardından, DTP, ülkenin dördüncü siyasi gücü haline gelmiş ve böylelikle Türkiye'nin güney doğusunda birinci parti olarak konumunu güçlendirmiştir (yukarıda 8. paragraf). DTP, Kürt yanlısı sol siyasi hareketten doğmuş ve daha önceki siyasi partiler, Anayasa'ya aykırı faaliyetler sebebiyle Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmışlardır. Söz konusu kapatılmalar, Mahkeme önüne taşındığından, Sözleşme'nin 11. maddesinin ihlalinin tespit edilmesiyle sonuçlanmıştır (yukarıda anılan *Yazar ve diğerleri* kararı, AİHM 2002-II,

yukarıda anılan *Demokrasi Partisi için Dicle (DEP)* kararı, 10 Aralık 2002, yukarıda anılan *Özgürlük ve Demokrasi Partisi-(ÖZDEP)* kararı, AİHM 1999-VIII, ve yukarıda anılan *HADEP ve Demir* kararı, 14 Aralık 2010).

76. DTP'nin demokrasi esaslarına aykırı amaçlar izleyip izlemediği hususuna ilişkin olarak, Mahkeme, partilerin, DTP'nin kendi tüzüğü ya da programı çerçevesinde demokrasinin temel ilkelerine aykırı olabilecek şekilde Türkiye'nin anayasal düzenini değiştirmeyi önermediği konusunda fikir birliğine vardıklarını gözlemlemektedir. Türk Anayasa Mahkemesi, özellikle DTP'yi, "devletin toprak bütünlüğüne ve milletin birliğine" zarar verecek nitelikte faaliyetler yürütmekle, "Türk ve Kürt milletleri arasında ayırım" yapmakla ve böylelikle, terör eylemlerini överek PKK'nın davasını desteklemekle suçlamıştır. Ayrıca Anayasa Mahkemesi'ne göre, DTP adına düzenlenen faaliyetler sırasında, Parti İl ve İlçe Başkanları veya parti üyeleri, Kürt halkının Türk halkından farklı bir millet olduğunu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Kürt halkına zulmettiğini belirtmişlerdir.

77. Bu bağlamda, Mahkeme, Cumhuriyet savcısının, DTP'nin programının Anayasa'nın 68. maddesinin 4. fıkrasıyla bağdaşmadığını ve Anayasa Mahkemesi'nin kendi inisiyatifi dâhilinde bu sorunu incelemeyi ileri sürmediğini tespit etmektedir. Her halükarda, Mahkeme, DTP'nin programının, şiddeti kınadığını ve hukuk devleti ve insan haklarına saygı ilkesiyle bağdaşan demokratik siyasi çözümler önerdiğini kaydetmektedir. Aynı şekilde, Mahkeme, A. Tuğluk ve E. Ayna'nın (sırasıyla DTP'nin eski ve yeni eş başkanı) ifadelerinden, DTP'nin bu iki yöneticisinin, özellikle şu hususları belirterek, Kürt sorununa barışçıl bir çözüm getirilmesini savunduklarının anlaşıldığını gözlemlemektedir: "Biz ayrıca şiddetin bir çözüm olmadığı görüşünü savunuyoruz. Silahlar susmalı ve PKK silah bırakmalıdır (...) 21. asrın ilk çeyreğinde, silahlı mücadele dönemi bitmiştir!" (A. Tuğluk) ve "Biz silahlara başvurmayı kesinlikle önermiyoruz (...)" (E. Ayna). Anayasa Mahkemesi'nin, verdiği kararda, DTP tarafından kendi programı (yukarıda

anılan *Hadep ve Demir* kararı, § 67) ve yöneticilerinin konuşmaları çerçevesinde ifade edilen barışçıl amaçlara herhangi bir önem atfetmemesi üzücüdür.

78. Mahkeme'ye göre, DTP tarafından savunulan siyasi projenin, Türk devletinin mevcut yapısı ve ilkeleriyle uyumlu olmadığının kabul edilmesi, bu projeyi demokratik kurallara aykırı kılmamaktadır. Demokrasiye zarar vermeyi hedeflememeleri koşuluyla, çeşitli siyasi projeleri, hatta bir devletin mevcut örgütlenme biçimini söz konusu eden projeleri de önerme ve tartışma olanağı sağlamak, demokrasinin özünde yer almaktadır (*Sosyalist parti ve diğerleri/Türkiye*, 25 Mayıs 1998, § 47, *Derleme* 1998-III). Dolayısıyla, Mahkeme, Kürt sorununa siyasi çözüm bulmak ve Kürt kimliğini tanımak gibi DTP'nin organları tarafından dile getirilen ilkelerin, tek başına, demokrasinin temel ilkelerine aykırı olmadığını kabul etmektedir. Bu ilkelere dayanan önerilerin, Hükümet politikasının esaslarıyla veya kamuoyunda çoğunluğun inançlarıyla ters düşme ihtimali bulunsa bile, demokrasinin iyi işlemesi, siyasi partilerin, siyasal hayatın aktörlerinin tamamını ilgilendiren genel sorunların çözümüne katkıda bulunmak amacıyla, bu aktörleri kamuya açık tartışmalara dâhil edebilmelerini gerektirmektedir (yukarıda anılan *Demokrasi Partisi için Dicle* (DEP) kararı, § 53).

79. Diğer taraftan, Mahkeme, Anayasa Mahkemesi'nin de karar verdiği gibi, DTP tarafından savunulan ilkeler ile PKK'nın savunduğu ilkeler arasında bir paralelliğin bulunduğu kabul edilse bile, bu tür bir tespitin, başvuran partinin kendi amacını gerçekleştirmek için güç kullanımını onayladığı sonucuna varmak için yeterli olmadığını gözlemlemektedir. Mahkeme'ye göre, yalnızca yukarıda belirtilen ilkelerin savunulmasının, yasal bir siyasi parti tarafından terör eylemlerine destek verilmesi olarak özetleneceği kanısına varıldığında, demokratik bir tartışma çerçevesinde bu konuya ilişkin sorunları inceleme olanağı azalabilecek ve böylelikle, silahlı hareketlere, bu ilkelerin savunulmasını kendi kontrolü altına alma imkânı

verilebilecektir. Nitekim bu durum, Sözleşme'nin 11. maddesinin ruhuna ve bu bağlamda dayanılan demokrasi esaslarına son derece aykırı olabilecektir (yukarıda anılan *Yazar ve diğerler* kararı, § 57).

80. Bu hususta, Mahkeme, Türkiye'de siyasi partilerin yasaklanmasına ilişkin yasal ve anayasal hükümler hakkındaki görüşü çerçevesinde, Venedik Komisyonu'nun, özellikle "devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün korunmasına ilişkin hükümlerin ihlal edildiği iddiasına dayanılarak verilen kapatma kararlarının, esasen Kürt halkının menfaatlerini temsil eden siyasi partileri ilgilendirdiğini" belirttiğini kaydetmektedir (yukarıda 47. paragraf).

81. Venedik Komisyonu'nun görüşü ışığında, Mahkeme, özellikle DTP'nin amacını gerçekleştirmek için güç kullanımını açıkça reddetmesi hususuna ciddi bir önem atfetmelidir. Gerçekte, iki eş başkanın açıklamalarından, DTP'nin şiddete son vermek amacıyla siyasi bir rol oynamak istediği anlaşılmaktadır. Mahkeme aynı zamanda, 11 Aralık 2009 tarihli kapatma kararında, DTP'nin siyasi projeleri aracılığıyla Türkiye'deki demokratik rejimi tehlikeye atmayı öngördüğünün ortaya konulmadığı kanaatine varmaktadır. DTP'nin, siyaset sahnesinin tüm aktörleri tarafından onaylanmayan bir Hükümet sistemi kurma konusunda gerçek bir şansa sahip oldukları da Mahkeme önünde ileri sürülmemektedir (bk., *mutatis mutandis*, yukarıda anılan *Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve diğerleri/Türkiye* kararı, § 57).

82. Yukarıda ifade edilenler ve DTP tarafından belirtilen program ve amaçlar dikkate alındığında, Mahkeme, Sözleşme anlamında demokratik toplum anlayışıyla bağdaşmayan herhangi bir siyasi projenin bulunmadığını tespit etmektedir.

DTP'nin faaliyetlerinin incelenmesi

83. Şüphesiz, Mahkeme, bir siyasi parti programının partinin açıkça bildirdiğinden farklı olan amaç ve niyetleri gizlediğini reddedemeyecektir (yukarıda anılan *Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve diğerleri* kararı, § 58). Somut olayda, program içeriğinin DTP'nin eylem ve tutumları ile uyumlu olup olmadığını belirlemek amacıyla Mahkeme, Anayasa Mahkemesi'ne sunulan delil unsurlarına dayanacaktır.

84. Mahkeme, Anayasa Mahkemesi'nin, kapatma kararında, "DTP'nin terör örgütünden destek alarak ve demokrasinin ilkeleriyle bağdaşmayan konuşma ve faaliyetleri savunarak, hoşgörü ile nitelendirilen çoğulcu demokrasinin araçlarını kötüye kullandığı, etnik kökene dayalı bir yapı kurmayı hedeflediği ve böylelikle siyasi amaçlarına ulaşmak için terörizmi kullandığı" sonucuna varmak için iki DTP eş başkanının konuşmalarını ve DTP'nin merkezi veya yerel yöneticileri ile üyeleri tarafından yürütülen bir dizi faaliyeti sırayla belirttiğini kaydetmektedir (yukarıda 35. paragraf).

85. Partinin iki eş başkanının açıklamalarına ilişkin olarak, Mahkeme, bu açıklamaların tartışmasız şekilde DTP'ye atfedilebileceği kanısına varmaktadır. Gerçekte, genellikle partinin simgesel figürü olan başkanın rolü, bu noktada, sıradan bir üyenin rolünden farklıdır. Bir parti başkanının siyasi açıdan hassas konular hakkında söylediği sözler veya tutumları, aksini söylemediği sürece, kendi kişisel görüşleri olarak değil, siyasi kurumlar ve kamuoyu tarafından, partinin görüşünü yansıtan eylemler olarak algılanmaktadır (yukarıda anılan *Refah Partisi ve diğerleri* kararı, § 113).

86. Mahkeme dolayısıyla, her şeyden önce, DTP'nin iki eş başkanının konuşmalarını inceleyecektir. Ardından, Mahkeme, söz konusu konuşmaların veya tutumların, Sözleşme'nin 11. maddesinin gereklilikleri bakımından ihtilaf konusu tedbiri haklı gösterip gösteremeyeceğini tespit etmek amacıyla bu partinin diğer tutumlarını ele alacaktır.

DTP'nin eş başkanları, A. Türk ve A. Tuğluk'un konuşmaları

87. A. Türk'e atfedilen faaliyetler ile ilgili olarak, Mahkeme, Anayasa Mahkemesi'nin, A. Türk'ün, basın bildirisinde bazı sorunların çözümünde Abdullah Öcalan'ın oynadığı rolden övgüyle söz etmesi, PKK liderinin durumunu tecrit olarak nitelendirmesi ve bu görüşlerin yayılmasının, bir yandan, DTP ve diğer yandan, terör örgütü ve lideri arasında siyasi ve ideolojik bir bağın bulunduğunu gösterdiği kanaatine vardığını gözlemlemektedir.

88. A. Türk tarafından 18 Ocak 2006 tarihinde Diyarbakır'da yapılan açıklamaya ilişkin olarak, Mahkeme, Anayasa Mahkemesi'nin değerlendirmesine katılmamaktadır. Söz konusu kararda belirtilen ihtilaf konusu açıklamanın ilgili kısmından (yukarıda 29. paragraf), A. Türk'ün, silahlı grupların ülke dışına tahliye edilmesinde ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmeye yönelik adaylık sürecinde A. Öcalan'ın oynadığı rolden duyduğu memnuniyeti dile getirdiği anlaşılmaktadır. Şiddetle herhangi bir ilişkisi olmayan iki güncel konu söz konusudur. Aksine, konuşmacı, Türkiye için önemli sorunlara ilişkin olarak barışçıl ve demokratik bir çözüm bulunmasından yana olduğunu ifade etmiştir. A. Öcalan'ın tutukluluk koşulları hakkında söylenen sözlere ilişkin olarak, A. Türk'ün, PKK'nın eylemlerine herhangi bir destek veya bu bağlamda herhangi bir onay vermeksizin, bu konuya toplumun dikkatini çekmekle yetindiğini (bk., aynı anlamda, *Belek ve Özkurt/Türkiye (No. 4)*, No. 4323/09, § 19, 17 Haziran 2014) gözlemlemek gerekmektedir.

89. A. Türk'ün, TBMM'de yapılan yemin töreni sırasında televizyonda yayımlanan röportaj çerçevesinde yaptığı açıklamalara ilişkin olarak (aşağıda 29. paragraf), Anayasa Mahkemesi, ilgilinin PKK'nın eylemlerini kınamamasının, temsil ettiği DTP ile PKK arasında bir bağ bulunduğunu

gösterdiği kanaatine varmıştır. Oysa öncelikle terörizmi kınaması gerektiği yönündeki görüşü eleştirerek, A. Türk, özellikle terörizmi alenen kınaması halinde seçmenleri üzerindeki tüm etkisini kaybedebileceğini belirterek, bu tutumu benimsemesinin nedenlerini açıklamıştır. Mahkeme nazarında, kendi bağlamlarında okunan bu tür beyanlar, konuşmacının özellikle şiddete son vermek amacıyla oynamak istediği rolü vurgulaması sebebiyle, terörizmin dolaylı olarak desteklenmesiyle bir tutulamayacaktır. Dolayısıyla, Abdullah Öcalan'a ya da PKK'ya atfedilebilir eylemleri doğrudan ya da dolaylı olarak destekleme veya bu bağlamda herhangi bir onaylama olarak yorumlanabilecek nitelikte bir konuşma söz konusu değildir.

90. Bu değerlendirmeler, aynı zamanda siyasetçi sıfatıyla kamuya açık etkinlikler sırasında söz alan Aysel Tuğluk'un konuşmaları için de geçerlidir (yukarıda 33. paragraf). 16 Mayıs 2006 tarihli konuşmasında, ilgili, Başbakan'ın sözlerini eleştirmiş, seçmenlerinin siyasi taleplerini dile getirmiş ve "Kürt halkının demokratik mücadeleyi [seçtiğini] [gösterdiğini]" belirtmiştir.

Aysel Tuğluk'un 11 Aralık 2006 tarihinde yaptığı konuşmayla ilgili olarak, Mahkeme, bu konuşmanın esasen güvenlik güçlerinin Türkiye'nin güneydoğusundaki terör eylemleriyle mücadele etme şekline yönelik sert bir eleştiriden ibaret olduğunu gözlemlemektedir. Bu bağlamda, başvuran A. Tuğluk, şunları ifade etmiştir: "Kürt sorunu, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana varlığını [sürdürmüştür] (...). İnanılmaz bir güç dengesizliği içerisinde, Kürt halkı, kimliğini, kültürünü ve onurunu (...) [korumak] için direnmek zorunda kalmıştır. Yıllar boyunca süren savaş, hem Kürt halkı hem de Türk halkı için ağır kayıplara sebep olmuştur (...). Bölücülük sorunu hakkında, başvuran, "şayet Kürtleri görmezden gelerseniz, onlara başka seçenek bırakmazsanız, can sıkıcı bölücülük sorunuyla yüzleşmek zorunda kalacaksınız." diyerek, toplumu uyarmıştır.

Mahkeme, bu sözlerde, konuşmacının PKK'nın eylemlerini desteklediğini ya da onayladığını düşündürecek herhangi bir unsurun

bulunmadığı kanısındadır. Geçmişte, Mahkeme, öte yandan Sözleşme'nin 10. maddesi alanında, bu tür sözlerin ifade özgürlüğü hakkının korumasından yararlandığı kanaatine varmıştır (*Refik Karakoç/Türkiye*, No. 53919/00, § 24, 10 Ocak 2006, *Korkmaz/Türkiye (No. 1)*, No. 40987/98, § 28, 20 Aralık 2005, ve *Osman Özçelik ve diğerleri/Türkiye*, No. 55391/00, § 54, 20 Ekim 2005). Dağlarda bulunan terör örgütü üyelerinden "kardeş" olarak nitelendirilerek söz edilmesi, mutlaka, konuşmacının, PKK üyeleriyle eylemlerini onaylayacak kadar özdeşleştiği anlamına gelmemektedir. Mahkeme nazarında, Aysel Tuğluk'un konuşması bir bütün olarak değerlendirildiğinde, ilgili, esasen "demokratik" ve "barışçıl" çözüm önerilerinde bulunmuştur.

91. Şüphesiz, Aysel Tuğluk'un "(...) biz *Sayın Öcalan*'ın sıradan bir insan olmadığını bir kez daha söylüyoruz (...). Onun Kürt sorunu konusunda savunduğu görüşler geniş bir kitle tarafından paylaşılmaktadır (...)" şeklindeki diğer sözleri, kelimesi kelimesine dikkate alındığında, A. Öcalan tarafından savunulan görüşlere destek olarak yorumlanabilmektedir. Bununla birlikte, kendi bağlamlarında okunan bu sözler, amaçlarını gerçekleştirmek için PKK tarafından kullanılan şiddet araçlarını onaylama olarak değerlendirilemeyecektir (bk., *mutatis mutandis*, *Yalçınkaya ve diğerleri/Türkiye*, No. 25764/09, 25773/09, 25786/09, 25793/09, 25804/09, 25811/09, 25815/09, 25928/09, 25936/09, 25944/09, 26233/09, 26242/09, 26245/09, 26249/09, 26252/09, 26254/09, 26719/09, 26726/09 ve 27222/09, § 35, 1Ekim 2013). Bu bağlamda, Mahkeme, özellikle bu sözlerin içeriğinin de *Taşdemir/Türkiye* davasında ((kabul edilebilirlik hakkında karar), No. 38841/07, 23 Şubat 2010) söz konusu edilen sloganların içeriğinden farklı olduğunu tespit etmektedir. Bu davada, Mahkeme, başvuran tarafından atılan sloganın ("Biji Serok (Yaşasın) Apo! HPG [PKK'nın silahlı kolu] cepheye misillemeye") açıkça terörizme övgü teşkil ettiği kanaatine varmıştır.

92. Son olarak, Mahkeme, A. Türk ve A. Tuğluk'un, yalnızca DTP'nin eş başkanları olmadıklarını, aynı zamanda halk tarafından seçildiklerini ve muhalefet milletvekilleri olduklarını ve böylelikle, seçmenlerini temsil ettiklerini, seçmenlerinin endişelerini dile getirerek menfaatlerini savunduklarını gözlemlemektedir (*Castells/İspanya*, 23 Nisan 1992, § 42, A serisi No. 236). Söz konusu sözlerin, hem içeriği hem de kullanılan ifadeler bakımından siyasal söylem kapsamına girdiği konusunda herhangi bir şüphe yoktur (*İbrahim Aksoy/Türkiye*, No. 28635/95, 30171/96 ve 34535/97, §§ 58-59, 10 Ekim 2000 kararıyla kıyaslayınız). Mahkeme'nin birçok defa altını çizdiği gibi, siyasal söylem, Sözleşme'nin 10. maddesi ile korunan özgürlüğün merkezinde yer almaktadır. Mahkeme'nin "kamu yararına" yönelik bir konuşma için dar bir takdir yetkisi kullanması sebebiyle, bir siyasi partinin kullandığı bir siyasal söylem için yapılacak yorumlama daha da katı olmalıdır (bk., *mutatis mutandis*, *TV Vest AS ve Rogaland Pensjonistparti/Norveç*, No. 21132/05, § 36, AİHM 2008). Ayrıca Türk siyasal hayatının aktörleri olarak üstlendikleri rol çerçevesinde, A. Türk ve A. Tuğluk, şiddet kullanmaya, silahlı direnişe veya isyana teşvik etmemiştir ve Mahkeme'nin bakış açısına göre, bu husus, dikkate alınması gereken en önemli unsurdur.

Dolayısıyla Mahkeme, ihtilaf konusu konuşmaları yaparken, bu iki başvuranın, seçmenlerinin endişelerini dile getirme görevlerini yerine getirme amacından farklı bir amaç izledikleri konusunda ikna olmamıştır.

DTP'nin diğer tutumları

93. Mahkeme, *Refah Partisi ve diğerleri* (yukarıda anılan karar, § 115) kararında ortaya konulan kriterlere göre, bir partinin TBMM'de milletvekili olarak ya da yerel yöneticiler olarak görev yapan diğer üyelerinin eylemleri ve tutumlarının tamamının, partinin amaç ve niyetlerini tamamen açıklayıcı nitelikte olması ve parti tarafından önerilen toplum modeline ilişkin bir imaj

sunmak amacıyla gerçekleştirilmesi sebebiyle, bu partiye atfedilebileceğini hatırlatmaktadır. Bir parti, bu tür eylemlere ve konuşmalara nazaran açıkça mesafeli olmadığı sürece, bunlar partiye atfedilebilir niteliktedir (*Yurttaş Birliği Radko ve Paunkovski/Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti*, No. 74651/01, § 76, AİHM 2009).

94. Anayasa Mahkemesi'ne göre, taleplere ve terör örgütü tarafından verilen emirlere uygun olarak düzenlenen, PKK liderinin sağlık durumunun ağırlaşmasına karşı yasal ya da yasadışı protesto gösterileri gibi faaliyetler, ülkenin belli bir bölgesinde yaşayan farklı etnik kökenlere sahip kişilerde milli bilinci uyandırmak amacıyla "özgürlük", "kardeşlik" ve "barış" gibi kavramların kullanılması, PKK'nın terör eylemlerinin "savaş", "şerefli mücadele", "haklı direniş" olarak nitelendirilmesi, PKK'nın bu savaşa katılması, bu örgüt üyelerine silahların, malzemelerin, tıbbi bakım ve bilgilerin sağlanması, PKK üyelerini temsil eden birçok belge, afiş, propaganda malzemesi, pankart ve fotoğrafların bulunması, diğer benzer faaliyetler ve birçok adli karar, DTP ile PKK arasında bir bağın bulunduğunu ve dayanışma içinde olduklarını göstermektedir.

95. Her şeyden önce, A. Öcalan'ın tutukluluk koşullarını protesto etmek veya A. Öcalan'ın sağlık durumuna ulusal ve uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmek amacıyla başvuran parti tarafından yürütülen faaliyetlere ilişkin olarak, Mahkeme, bu tür tutumların, ifade özgürlüğünün ve barışçıl gösteri yapma hakkının sağladığı koruma kapsamına girdiği konusunda herhangi bir şüphe duymamaktadır (bk., örnek olarak, *Bayar/Türkiye* (No. 5), No. 55197/07, § 33, 25 Mart 2014, ve *Gün ve diğerleri/Türkiye*, No. 8029/07, § 83, 18 Haziran 2013).

96. Abdullah Öcalan'a destek sloganlarının atılması ve DTP'nin iki eş başkanının konuştuğu mitingler sırasında PKK ile ilgili bayrak, pankart veya amblemlerin sallanmasıyla ilgili olarak, Mahkeme, DTP yöneticilerinin bu eylemlerden sorumlu olduklarının ya da bu şekilde davranmak için kalabalığı kışkırttıklarının iddia edilmediğini veya tespit

edilmediğini gözlemlemektedir. Mahkeme ayrıca, benzer sloganlar hakkında daha önce karar verdiğini ve bu sloganların ulusal güvenliği veya kamu düzenini etkileyecek nitelikte olmadığı kanaatine vardığını hatırlatmaktadır (*Kılıç ve Eren/Türkiye*, No. 43807/07, §§ 29-30, 29 Kasım 2011, ve *Bülent Kaya/Türkiye*, No. 52056/08, § 42, 22 Ekim 2013).

97. Diğer taraftan, DTP'nin iki eş başkanının sözlerini inceleyerek, Mahkeme, DTP'nin üyeleri ya da yerel yöneticilerine atfedilen konuşmalar ya da faaliyetlerin tamamına yönelik bir değerlendirme yapılmasının gerekmediği kanısına varmaktadır. Mahkeme, bu konuşma ya da faaliyetlerden bazılarının, siyasi araç olarak güç kullanımını onaylama olarak değerlendirilebileceğini kabul etmektedir. Ayrıca Mahkeme, DTP üyelerinin faaliyetlerinden bazılarının cezai anlamda bir suç teşkil edebilecek nitelikte olduğu konusunda herhangi bir şüphe duymamaktadır (bk., özellikle yukarıda 23-26, 30-31 ve 33. paragraflar). Mahkeme aynı zamanda, nefret söylemi, şiddeti övme ya da şiddeti teşvik olarak nitelendirilebilecek beyanların, hoşgörü ruhuyla bağdaştığının kabul edilemeyeceğini ve Sözleşme'nin "Başlangıç" kısmında ifade edilen adalet ve barış gibi temel değerlere aykırı olduğunu hatırlatmak istemektedir (bk., özellikle, *Sürek/Türkiye (No. 1)* [BD], No. 26682/95, §§ 61-65, AİHM 1999-IV, *Gündüz/Türkiye* (kabul edilebilirlik hakkında karar), No. 59745/00, AİHM 2003-XI, ve *Medya FM Reha Radyo ve İletişim Hizmetleri A.Ş./ Türkiye* (kabul edilebilirlik hakkında karar), No. 32842/02, 14 Kasım 2006).

98. Bu bağlamda, Mahkeme, yaklaşık 1985 yılından bu yana, güvenlik güçleri ile PKK üyeleri arasında can kayıplarına yol açan ciddi sıkıntıların yaşandığı, Türkiye'nin güneydoğusunda güvenlik bakımından hüküm süren durumu ağırlaştıracak nitelikteki açıklamalar ya da eylemler konusunda mercilerin duyduğu endişelerin farkında olduğunu yeniden belirtmektedir (*Sürek/Türkiye (No. 4)* [BD], No. 24762/94, § 58, 8 Temmuz 1999).

99. Başvuran tarafın PKK'nın faaliyetleriyle açıkça mesafeli olmadığı yönündeki argümana ilişkin olarak, Mahkeme, terörizm bağlamında şiddetin kınanmamasının terörizme örtülü biçimde destek verilmesi olarak değerlendirilebileceğini daha önce belirttiğini hatırlatmaktadır. Bu bağlamda, Mahkeme, siyasetçilerin davranışlarının, genellikle yalnızca eylemlerini ya da konuşmalarını değil, aynı zamanda bazı koşullarda, belirtilen her türlü destek eylemi kadar etkileyici olan ve tutumlara karşılık gelebilen, eksikliklerini veya sessizliklerini de kapsamı sebebiyle, Mahkeme, yalnızca kapatma tedbirinin kınamanın olmayışına dayandırılmasının, Sözleşme'ye aykırı olmadığını daha önce vurgulamıştır (yukarıda anılan *Herri Batasuna ve Batasuna* kararı, § 88; yine bk., *mutatis mutandis*, *Ždanoka/Letonya*, [BD], No. 58278/00, § 123, AİHM 2006-IV).

100. Mahkeme, bu hususta, bu partinin kendi üyelerinin ya da yerel yöneticilerinin terörizme dolaylı bir destek olarak yorumlanabilecek nitelikteki eylemleri ya da konuşmaları ile açıkça mesafeli olmadığı gerekçesiyle, bu parti hakkında tedbir alınmasının makul olarak "zorunlu sosyal ihtiyacı" karşılayabileceği kanaatine varmaktadır (bk., aynı anlamda, yukarıda anılan *Demokrasi Partisi için Dicle (DEP)* kararı, § 63). Dolayısıyla DTP'nin kapatılması ve izlenen meşru amaçlar arasında makul bir ölçülülük ilişkisinin bulunup bulunmadığını incelemek gerekmektedir.

β) İhtilaf konusu tedbirin orantınlılığı

101. Mahkeme, öncelikle yalnızca çok ciddi ihlallerin, örneğin siyasi çoğulculuğu ya da demokrasinin temel ilkelerini tehdit eden ihlallerin, bir siyasi partinin faaliyetlerinin yasaklanmasını haklı gösterebileceğini hatırlatmaktadır (yukarıda anılan *Hristiyan Demokrat Halk Partisi* kararı, § 76 ve yukarıda anılan *Rusya Cumhuriyet Partisi* kararı, § 102). Mahkeme, şiddetin teşvik edildiği ya da demokratik ilkelerin reddedildiği - bazı bakış açılarının veya mercilerin nazarında kullanılan ifadelerin şok edici ve kabul

edilemez olarak görülebileceği ve söz konusu gerekliliklerin de meşru olamayacağı - durumlar dışında, toplanma özgürlüğü ve ifade özgürlüğünü ortadan kaldırmaya yönelik önleyici nitelikteki radikal tedbirlerin, demokrasiye zarar verdiğini, hatta demokrasiyi sık sık tehlikeye attığını ifade ettiğini hatırlatmaktadır (yukarıda anılan *Yurttaş Birliği Radko ve Paunkovskikararı*, § 76). Mahkeme aynı zamanda, "Siyasi partilerin yasaklanması ve kapatılmasına ilişkin esaslar ve benzer tedbirler" başlıklı belgesinde, Venedik Komisyonu'nun, "siyasi partilerin yasaklanması veya kapatılmasının, geniş kapsamlı özel bir tedbir olarak, son derece sınırlı bir şekilde uygulanması gerektiği" kanısına vardığını kaydetmektedir (yukarıda 46. paragraf). Aynı şekilde, Venedik Komisyonu'na göre, "bu tür bir siyasi parti, kendi üyelerinin siyasal/kamusal çerçeve içerisinde parti tarafından izin verilmeyen davranışlarından ve partinin faaliyetlerinden sorumlu tutulamayacaktır".

102. Mahkeme bu bağlamda, demokrasinin başlıca özelliklerinden birinin, demokrasinin, ülkenin karşılaştığı sorunları, tedirginlik yaratması durumunda dahi, şiddete başvurmaksızın ve diyalog yoluyla çözme imkânı sunması olduğunu hatırlatmaktadır. Demokrasi aslında ifade özgürlüğüne bağlı olarak varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda, bir grup, yalnızca bazı sorunları kamuya açık olarak tartışmak ve demokratik kurallara saygı çerçevesinde çözümler bulmak istediğinde endişe duymayacaktır (*Stankov ve Birleşik Makedon Örgütü Ilinden/Bulgaristan*, No. 29221/95 ve 29225/95, §§ 88 ve 97, AİHM 2001-IX, ve yukarıda anılan *Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve diğerleri kararı*, § 57). Çatışan menfaatlerin dengelenmesine yönelik bu uygulama çerçevesinde, ulusal makamlar, demokratik toplumun ayrılmaz bir parçası olan siyasi çoğulculuğun gerekliliklerini yeterince göz önünde bulundurmamışlardır.

103. Nitekim Mahkeme'nin yukarıda belirttiği gibi (78. paragraf), demokratik toplum kavramının merkezinde yer alan özgür bir siyasi tartışma ortamı, aynı zamanda, toplumu terör suçları işlemeye veya şiddet

kullanımını övmeye teşvik etmemesi koşuluyla, devletin mevcut yapısı ve ilkeleriyle bağdaşmayan fikirlerin özgürce ifade edilmesini de kapsamaktadır: toplum, bir çatışma ya da gerginlik durumuyla ilgili farklı değerlendirme biçimlerinden haberdar olma hakkına sahiptir (yukarıda anılan *Sürek (No. 4)* kararı, § 58, *Gözel ve Özer/Türkiye*, No. 43453/04 ve 31098/05, § 56, 6 Temmuz 2010). Bu bağlamda, makamlar, ne tür şüpheleri olursa olsun, bütün partilerin kendi bakış açılarını ifade etmelerine izin vermelidirler.

104. Somut olayda, Mahkeme, Anayasa Mahkemesi'nin, bu siyasi partiyi kısmen ya da tamamen devletin mali yardımından mahrum bırakmaktan ibaret olan daha hafif bir tedbiri uygulamak yerine, başvuran partinin kapatılması yönünde Anayasa'da öngörülen en ağır tedbirin uygulanmasına karar verdiğini gözlemlemektedir. Bu bağlamda, Mahkeme, bu hususta, mevcut davanın, mahkeme kararıyla siyasi partinin kapatılmasının İspanyol hukukunda öngörülen tek yaptırım türü olduğunun belirtildiği, yukarıda anılan *Herri Batasuna ve Batasuna* davasından farklı olduğunu da tespit etmektedir. Nitekim 2820 sayılı Kanun'un 107. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, partinin mallarının kendiliğinden (*ipso facto*) Devlet Hazinesi'ne tasfiyesine ve devrine yol açan, DTP'nin kapatılması dışında, Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 84. maddesi uyarınca ek ceza olarak, DTP'nin eş başkanları, A. Türk ve A. Tuğluk'un milletvekilliklerinin düşürülmesine karar vermiştir. Anayasa'nın 69. maddesinin 9. fıkrası uyarınca, Anayasa Mahkemesi, başvuranların da aralarında bulunduğu, DTP'nin otuz yedi üyesinin, beş yıl süreyle bir başka siyasi partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olmalarını da yasaklamıştır. Mahkeme nazarında, benzer yaptırımlar şüphesiz çok sert olmuştur.

105. Mahkeme, kapatma tedbirini haklı göstermek amacıyla, Anayasa Mahkemesi'nin, başvuran partinin yöneticilerinin, Türkiye'de şiddete son vermeyi hedefleyen süreçte DTP'nin arabuluculuk rolü oynamak istediği

yönündeki argümanına herhangi bir önem atfetmeksizin, özellikle DTP'nin yöneticilerinin bazı tutumlarına, bununla birlikte kendi tarihsel ve siyasal bağlamlarından ayrı tutarak (yukarıda anılan *Ždanoka*, § 131, ve yukarıda anılan *Refah Partisi ve diğerleri*, § 105, kararlarıyla kıyaslayınız), - bilhassa DTP'nin iki eş başkanının konuşmalarına - dayandığını gözlemlemektedir. Ayrıca Mahkeme'ye göre, siyasi partiye atfedilebilir eylem ve konuşmaların, parti tarafından öngörülen ve övülen toplum modeline ilişkin net bir imaj sunan ve "demokratik bir toplum" anlayışına aykırı olan bir bütün oluşturup oluşturmadığı hususuna cevap vermek gerekmektedir (yukarıda anılan *Refah Partisi ve diğerleri* kararı § 104).

106. Gerçekte, Anayasa Mahkemesi, DTP'nin bazı eylem ya da faaliyetlerinden hareketle, bu partinin silahlı bir örgütün ideolojisini ve amaçlarını paylaştığı sonucuna ulaşılabilceği kanaatine varmıştır. Oysa yukarıda incelendiği gibi (75-82. paragraflar), Mahkeme, Sözleşme anlamında demokratik toplum anlayışıyla bağdaşmayan herhangi bir siyasi projenin bulunmadığı kansındadır. Nitekim DTP'nin iki eş başkanı, konuşmalarında, Kürt kökenli vatandaşlar hakkındaki Hükümet politikalarına karşı yöneltilen sert eleştirilere ve Kürt kimliğinin kabul edilmesinden yana olan gerekçelere paralel olarak, esasen Kürt sorununa yönelik "demokratik" ve "barışçıl" çözüm önerilerinde bulunmuştur (yukarıda 87-92. paragraf).

107. Mahkeme ayrıca, daha önce belirtildiği üzere (yukarıda 77. paragraf), özellikle A. Tuğluk ve E. Ayna'nın (sırasıyla partinin yeni ve eski eş başkanı) beyanlarından, DTP'nin bu iki yöneticisinin, amaçlarını gerçekleştirmek için her türlü şiddete başvurulmasını açıkça reddettiğinin anlaşıldığını gözlemlemektedir (yukarıda 15. paragraf). Diğer yandan başvuran parti, kendi üyelerinin veya yerel yöneticilerinin terörizme dolaylı olarak destek gibi yorumlanabilecek eylemleri ya da konuşmalarıyla açıkça mesafeli olmamakla suçlanabilse bile (yukarıda 100. paragraf), bu partinin merkezi yöneticilerinin, özellikle PKK tarafından belirli bir zamanda

işlenen bir şiddet eylemini kınamaktan kaçındıkları iddia edilmemektedir. DTP'nin tutumlarının, başvuran partiyi destekleyenler ile diğer siyasi partiler arasında sosyal çatışmalara yol açabilecek nitelikte olduğu da iddia edilmemektedir (yukarıda anılan *Herri Batasuna ve Batasuna* kararı, § 86 ile kıyaslayınız).

108. Şüphesiz, A. Türk ve A. Tuğluk'un beyanlarından, PKK'yı "terörist" olarak nitelendirmekten kaçındıkları da anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, kendi bağlamında ortaya konulan bu tür bir tutum, mutlaka, açıkça şiddeti destekleme anlamına gelmemektedir (*Zana/Türkiye*, 25 Kasım 1997, §§ 57-58, *Derleme* 1997-VII kararıyla kıyaslayınız). Bu bağlamda, Mahkeme bilhassa, başvuran partinin yöneticilerinin, Kürt sorununa barışçıl çözüm getirilmesi amacıyla partilerinin oynamak istediği arabuluculuk rolünü vurgulayan gerekçelerini dikkate almaktadır (yukarıda 81. paragraf).

109. Bu koşullar altında, söz konusu tedbirin DTP'nin siyasi çizgisine dayandırılması sebebiyle, Kürt sorununa barışçıl çözüm getirmekten yana olan başlıca siyasal aktörlerden biri olan, bu partinin kapatılmasına karar vermek için Anayasa Mahkemesi tarafından ileri sürülen gerekçeler, söz konusu müdahaleyi haklı göstermek için yeterli olarak değerlendirilemeyecektir. Ayrıca Mahkeme, DTP'nin iki eş başkanının, ihtilaf konusu konuşmaları yaparak, seçmenlerinin endişelerini belirtme görevlerini yerine getirme amacından başka bir amaç izledikleri konusunda ikna olmamıştır (yukarıda 92. paragraf). Nitekim Mahkeme "söz konusu faaliyetlerin ciddiyeti ve yoğunluğu ile topluma yönelik zararlı etkileri göz önüne alındığında, bu partinin, varlığıyla demokratik hayata katkıda bulunduğu ileri sürülmesinin de mümkün olmadığı" yönündeki Anayasa Mahkemesi'nin gerekçesine katılamayacaktır. Mahkeme gerçekte, yalnızca bu partinin, kendi üyelerinin ya da yerel yöneticilerinin terörizme dolaylı bir destek olarak yorumlanabilecek nitelikteki eylem veya konuşmalarıyla açıkça mesafeli olmamasının (yukarıda 100. paragraf), kamu "düzeni" veya "başkasının hak ve özgürlüklerinin korunması" üzerinde nispeten sınırlı bir

potansiyel etki yarattığı kanısına varmaktadır. Bu koşullar altında, Mahkeme, söz konusu eksikliğin, tek başına, bir siyasi partinin tamamen kapatılması kadar ağır bir yaptırımı haklı gösteren bir neden teşkil edemeyeceği kanaatindedir. Mahkeme böylelikle, DTP'nin temelli kapatılmasının, izlenen amaçlarla orantılı olarak kabul edilemeyeceği kanısına varmaktadır.

γ) Sonuç

110. Mahkeme, davalı devlet tarafından ileri sürülen gerekçelerin, uygun olsa bile, söz konusu müdahaleyi haklı göstermek için yeterli olarak görülemeyeceği sonucuna varmaktadır. Sözleşmeciler devletlerin bu konuda sahip oldukları takdir yetkisine rağmen, Mahkeme, DTP'nin kapatılması ile izlenen meşru amaçlar arasında makul bir orantılılık ilişkisinin bulunmadığı kanaatine varmaktadır.

111. Dolayısıyla, başvuranların tamamıyla ilgili olarak, Sözleşme'nin 11. maddesi ihlal edilmiştir.

II. SÖZLEŞME'YE EK 1 NO.'LU PROTOKOL'ÜN 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

112. 3840/10, 3870/10 ve 3878/10 No.'lu başvurular çerçevesinde, başvuranlar, milletvekilliklerinin düşürülmesinin, Sözleşme'ye Ek 1 No.'lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlaline yol açtığını ileri sürmektedirler. Bu hüküm aşağıdaki gibidir:

"Yüksek Sözleşmeciler Taraflar, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde, makul aralıklarla, gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler."

113. Hükümet, başvuranların iddiasını kabul etmemektedir.

114. Mahkeme, bu şikâyetin yukarıda incelenen şikâyetle ilişkili olduğunu ve dolayısıyla kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerektiğini tespit etmektedir.

115. Başvuranlar, çoğulcu, demokratik ve parlamenter bir sistemde seçilen kişilerin oynayabilecekleri baskın rol üzerinde durmaktadırlar. Başvuranlar, Anayasa Mahkemesi tarafından partinin kapatılmasına ilişkin kararda ileri sürülen gerekçelere itiraz etmektedirler. Başvuranlar, ihtilaf konusu konuşmalarda, DTP'nin yöneticilerinin Kürt sorununa yönelik barışçıl bir çözümü vurgulamakla yetindiklerini ifade etmektedirler.

116. Başvuranlar ayrıca, demokratik bir toplumda çoğulculuğun, bütün görüşlerin Hükümet tarafından ifade edilen görüşlerle uyuşmadığında bile özgürce ifade edilmesini gerektirdiğini belirtmektedirler. Başvuranlar son olarak, DTP'nin kapatılması nedeniyle milletvekilliklerinin düşürülmesinin, sonuçta, toplumun bir kısmının siyasi tartışmalara katılmasını engellediğini ve böylelikle, Sözleşme'ye Ek 1 No.'lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlaline yol açtığını ileri sürmektedirler.

117. Hükümet, buna cevaben, başvuranların milletvekilliklerinin düşürülmesinin, Anayasa hükümleri uyarınca verilen, DTP'nin kapatılması yönündeki kararın bir sonucu olduğunu belirtmektedir.

118. Mahkeme, Sözleşme'ye Ek 1 No.'lu Protokol'ün 3. maddesinin, ilk bakışta, hakları güvence altına alan Sözleşme ile Protokollerinin diğer hükümlerinden farklı olduğunu, zira Yüksek Sözleşmeciler Taraflar'ın, özellikle bir hakkı ya da özgürlüğü değil, halkın görüşlerini özgürce ifade etmesini güvence altına alan koşullarda seçimler düzenleme yükümlülüğüne sahip olduklarını belirttiğini hatırlatmaktadır. Ancak Sözleşme'ye Ek 1 No.'lu Protokol'ün 3. maddesine ilişkin hazırlık çalışmalarını ve bir bütün olarak Sözleşme çerçevesinde bu maddenin yorumlanmasını dikkate alarak, Mahkeme, söz konusu maddenin, oy kullanma hakkı ile seçimlerde aday olma hakkını da kapsayan subjektif hakları güvence altına aldığını tespit etmiştir (bk., diğer birçok karar arasından, *Mathieu-Mohin ve Clerfayt*/

Belçika, 2 Mart 1987, §§ 46-51, A serisi No. 113, *Hirst/Birleşik Krallık (No. 2)* [BD], No. 74025/01, §§ 56-57, AİHM 2005-IX, ve kısa bir süre önce yayımlanan, yukarıda anılan *Ždanoka* kararı, § 102). Diğer taraftan, Mahkeme, bu hükmün, her bireyin seçimlerde aday olma ve seçildiğinde görevini yerine getirme hakkını güvence altına aldığı kanaatine varmıştır (*Sadak ve diğerleri/Türkiye (No. 2)*, No. 25144/94, 26149/95 ila 26154/95, 27100/95 ve 27101/95, § 33, AİHM 2002-IV).

119. Mahkeme ayrıca, Sözleşme'ye Ek 1 No.'lu Protokol'ün 3. maddesi ile güvence altına alınan hakların, hukukun üstünlüğü ile düzenlenen gerçek bir demokrasinin temellerinin oluşturulması ve korunması açısından büyük önem taşıdığını hatırlatmaktadır. Bununla birlikte, bu haklar mutlak değildir. "Zımni sınırlamalar" bulunmaktadır ve sözleşmecı devletlere bu konuda bir takdir yetkisi verilmelidir. Mahkeme, bu alandaki takdir yetkisinin geniş olduğunu yeniden belirtmektedir (*Matthews/Birleşik Krallık* [BD], No. 24833/94, § 63, AİHM 1999-I, *Labita/İtalya* [BD], No. 26772/95, § 201, AİHM 2000-IV, ve *Podkolzina/Letonya*, No. 46726/99, § 33, AİHM 2002-II). Seçim sistemlerine ilişkin birçok düzenleme ve çalıştırma şekli ile her sözleşmecı devletin kendi demokrasi vizyonuna dâhil etmesi gereken, özellikle tarihsel gelişim, kültürel çeşitlilik ve siyasi düşünce bakımından Avrupa devletleri bünyesinde pek çok farklılık bulunmaktadır (yukarıda anılan *Hirst (No. 2)* kararı, § 61).

120. Ancak Sözleşme'ye Ek 1 No.'lu Protokol'ün 3. maddesinin gerekliliklerine uyulup uyulmadığı hakkında son olarak karar verme görevi Mahkeme'ye aittir; Mahkeme, oy kullanma hakkı ya da seçimlerde aday olma hakkının tabi olduğu şartların söz konusu hakları özüne zarar verecek ve etkinlikten yoksun bırakacak kadar kısıtlamamasını, bu koşulların meşru bir amaç izlemesini ve kullanılan araçların orantısız olmamasını sağlamalıdır (yukarıda anılan *Mathieu-Mohin ve Clerfayt* kararı, § 52). Özellikle, gerektiği takdirde belirlenen koşullardan hiçbirini, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerini özgürce açıklamasına engel

olmamalıdır, başka bir deyişle, söz konusu koşullar, genel oy hakkı aracılığıyla, halkın iradesini belirlemeye yönelik seçim prosedürünün bütünlüğünü ve etkinliğini koruma kaygısını yansıtmalı ya da bu kaygının önüne geçmemelidir (yukarıda anılan *Hirst (No. 2)* kararı, § 62). Aynı şekilde, halkın tercihi özgürce ve demokratik bir şekilde ifade edildiği takdirde, seçim sisteminin düzenlenmesi çerçevesinde daha sonra yapılacak herhangi bir değişiklik ile, demokratik düzen açısından zorlayıcı sebeplerin bulunması haricinde bu tercih söz konusu edilemeyecektir (*Lykourazos/Yunanistan*, No. 33554/03, § 52, AİHM 2006-VIII).

121. Mahkeme yine, "herkes için önemli olan ifade özgürlüğünün, halk tarafından seçilmiş bir kişi için bilhassa önemli olduğunu; seçilen kişinin seçmenlerini temsil ettiğini, seçmenlerinin endişelerini dile getirdiğini ve menfaatlerini savunduğunu tekrarlamaktadır. Dolayısıyla, (...) bir muhalefet milletvekilinin ifade özgürlüğüne yapılan müdahaleler, Mahkeme'nin daha sıkı bir denetim yapmasını gerektirmektedir" (yukarıda anılan *Castells* kararı, § 42).

122. Somut olayda, Hükümet'in de ileri sürdüğü gibi, ihtilaf konusu tedbirin bir veya birkaç meşru amaç taşıdığı varsayıldığında, Mahkeme, bu tedbirin aşağıda belirtilen sebeplerle, meşru amaçlarla orantılı olmadığı kanaatine varmaktadır.

123. DTP'nin kapatılmasına hükmeden 11 Aralık 2009 tarihli kararda Anayasa Mahkemesi tarafından ileri sürülen gerekçelerin, diğerlerinin yanı sıra, A. Türk ve A. Tuğluk tarafından yapılan konuşmalarla ilgili olduğunu kaydetmek gerekmektedir. Bu tedbirin ardından, olayların meydana geldiği dönemde milletvekilliğinin kendiliğinden düşmesine yönelik bir sistem kuran, siyasi partilerle ilgili düzenlemeye ilişkin kanun hükümleri ve Anayasa'nın 84. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, DTP'nin milletvekilleri ve eş başkanları olan başvuruların milletvekillikleri düşürülmüştür.

124. Bu tedbirin orantılı olup olmadığını değerlendirmek amacıyla, Mahkeme, Anayasa'nın 84. maddesinin 5. fıkrası uyarınca, yalnızca

eylemleri ve sözleri partinin kapatılmasına yol açan milletvekilinin milletvekilliğinin düşürüldüğünün belirtilmesinin önem arz ettiği kanısına varmaktadır. Mahkeme, somut olayda, başvuranların milletvekilliklerinin düşürülmesinin, üyesi oldukları siyasi partinin kapatılmasının bir sonucu olduğunu ve kişisel olarak yürüttükleri siyasi faaliyetlerden bağımsız olduğunu kaydetmektedir.

125. Mahkeme, daha önce A. Türk ve A. Tuğluk'un konuşmalarını incelemiş (yukarıda 87-92. paragraf) ve bu konuşmaların kapatma tedbirini haklı gösterecek nitelikte olmadığını tespit etmiştir (yukarıda 109. paragraf). Abdullah Öcalan ya da PKK tarafından işlenen fiillere doğrudan veya dolaylı olarak verilen herhangi bir desteğin ya da bu bağlamda herhangi bir onaylamanın bir ifadesi olarak yorumlanacak nitelikte olmamaları nedeniyle, bu konuşmalar, ifade özgürlüğü hakkının korumasından yararlanmıştır. Halkın seçilmişleri olarak, bu iki başvuran, seçmenlerini temsil etmişler, seçmenlerinin endişelerini dile getirmişler ve menfaatlerini savunmuşlardır (yukarıda 92. paragraf).

126. Mahkeme, ihtilaf konusu tedbirin aşırı sertliği karşısında şaşkınlığa uğramıştır: DTP aniden ve temelli kapatılmıştır ve partiye mensup milletvekilleri olan başvuranlara, siyasi faaliyetlerde bulunma yasağı getirilmiş ve ilgililerin kendi yetkilerine bağlı görevlerini yerine getirmeleri yasaklanmıştır.

127. Yukarıda belirtilenleri dikkate alarak, Mahkeme, Anayasa Mahkemesi tarafından başvuranlara verilen cezanın herhangi bir meşru amaçla orantılı olarak kabul edilemeyeceği sonucuna varmaktadır (yukarıda anılan *Sadak ve diğerleri* (No. 2) kararı, § 40). Dolayısıyla, Mahkeme, ihtilaf konusu tedbirin, Sözleşme'ye Ek 1 No.'lu Protokol'ün 3. maddesi ile başvuranlara tanınan, seçilme ve görevlerini yerine getirme haklarının özüyle bile bağdaşmadığı ve kendilerini milletvekili olarak seçen seçmenlerin egemenlik haklarını ihlal ettiği kanaatine varmaktadır.

3840/10, 3870/10 ve 3878/10 No.'lu başvurulara ilişkin olarak, Sözleşme'ye Ek 1 No.'lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varılmaktadır.

III. İDDİA EDİLEN DİĞER İHLALLER HAKKINDA

128. 3840/10, 3870/10 ve 3878/10 No'lu başvurular çerçevesinde başvuranlar, DTP'nin kapatılmasından kaynaklanan maddi kayıpların Sözleşme'ye Ek 1 No.'lu Protokol'ün 1. ve 3. maddelerini de ihlal ettiğini ileri sürmektedirler.

129. Hükümet, bu iddiayı kabul etmemektedir.

130. Mahkeme, Sözleşme'ye Ek 1 No.'lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamına giren bu şikâyetin, yukarıda incelenen şikâyetle ilişkili olduğu ve dolayısıyla kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerektiği kanısına varmaktadır. Ancak başvuranların şikâyet ettiği tedbirlerin; Mahkeme tarafından tespit edilen, Sözleşme'nin 11. maddesinin ihlalinin teşkil eden, DTP'nin kapatılmasının ikincil etkilerini oluşturduğunu belirtmek gerekmektedir (bk., aynı anlamda, yukarıda anılan *Hadep ve Demir* kararı, § 92). Sonuç olarak, bu şikâyetin ayrıca incelenmesi gerekmemektedir.

IV. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

131. Sözleşme'nin 41. maddesi uyarınca,

“Eğer Mahkeme, işbu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmecî Taraf'ın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırıabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

132. 1516/10, 21919/10, 39118/10 No.'lu başvurular çerçevesinde, başvuranlar, bu amaçla kendilerine verilen süre içinde herhangi bir adil

tazmin talebi sunmamışlar ve bu ihmale ilişkin olarak Mahkeme'nin dayanaklı olduğu kanısına varabileceği herhangi bir açıklamada bulunmamışlardır. Dolayısıyla, Mahkeme, ilgililere bu bağlamda herhangi bir meblağ ödenmesine gerek olmadığı kanısına varmaktadır.

A. Tazminat

133. 3840/10, 3870/10 ve 3878/10 No.'lu başvurular çerçevesinde, A. Türk ve A. Tuğluk, milletvekillikleri düşürülmemesi durumunda alabilecekleri milletvekili maaşlarına ve medeni haklarına getirilen kısıtlamalardan kaynaklanan gelir kaybına karşılık gelen bir maddi zarara maruz kaldıklarını iddia etmektedirler. İlgililer, bu bağlamda, A. Türk için yasal faizler hariç olmak üzere, 201.484,85 Türk lirası (TRY) (söz konusu dönemdeki döviz kuruna göre yaklaşık 87.600 avro) ve A. Tuğluk için yasal faizler hariç olmak üzere, 198.507,26 TRY (söz konusu dönemdeki döviz kuruna göre 86.300 avro) talep etmektedirler.

37272/10 No.'lu başvuru çerçevesinde, A. Ay, rakamla belirtmeksizin maddi zararın tazmini talep etmektedir. İlgili, söz konusu zarara ilişkin değerlendirmeyi Mahkeme'nin takdirine bırakmaktadır.

134. Manevi zarar için, A. Türk ve A. Tuğluk'un her biri, 10.000 avro talep etmektedir. A. Ay ise bu bağlamda 100.000 TRY (söz konusu dönemdeki döviz kuruna göre 43.480 avro) talep etmektedir.

135. Hükümet, bu iddiaları kabul etmemekte ve bu dava çerçevesinde herhangi bir tazminat ödenmesinin gerekli olmadığını ileri sürmektedir. İddia edilen maddi zarara ilişkin olarak, Hükümet, DTP'nin kapatılması ile söz konusu zarar arasında herhangi bir illiyet bağının bulunmadığını ifade etmektedir. Manevi zarara ilişkin talepler hakkında, Hükümet, bu taleplerin aşırı ve dayanaktan yoksun olduğu kanaatindedir.

136. Mahkeme, A. Türk ve A. Tuğluk hakkında milletvekilliklerinin düşürülmesi yönünde karar verilmemesi durumunda, ilgililerin ihtilaf

konusu tedbir tarihi ile seçildikleri yasama döneminin sona erdiği tarih arasında talep edilen meblağları alabileceklerine dair itiraz edilmediğini belirtmektedir. Dolayısıyla, DTP'nin kapatılmasından bağımsız olarak, milletvekilliklerinin düşürülmesi nedeniyle, bu başvuruların, kesin olarak hesaplanamayan gerçek bir maddi zarara maruz kaldıkları varsayılabilecektir (bk., özellikle, yukarıda anılan *Sadak ve diğerleri (No. 2)* kararı, § 56). Gerçekte, Mahkeme, ilgililerin bu dönem boyunca atalet içerisinde olduklarının tespit edilmediğini kaydetmektedir (bk., aynı anlamda, yukarıda anılan *Lykourazos* kararı, § 64). Bu maddi zarara manevi zarar da eklenmektedir ve mevcut kararda yer alan ihlal tespiti manevi zararı telafi etmek için yeterli değildir. Sonuç olarak, Mahkeme, Sözleşme'nin 41. maddesinin gerektirdiği üzere, hakkaniyete uygun olarak, her türlü zarar için, A. Türk ve A. Tuğluk'un her birine, 30.000 avro ödenmesine karar vermektedir.

Buna karşın, A. Ay'ın maddi zarar bağlamındaki talebine ilişkin olarak, Mahkeme, tespit edilen ihlal ile iddia edilen maddi zarar arasında herhangi bir nedensellik bağının bulunmadığı kanısındadır ve bu talebi reddetmektedir. Mahkeme, diğer yandan, manevi zarar için A. Ay'a 7.500 avro ödenmesi gerektiği kanaatine varmaktadır.

B. Masraf ve giderler

137. 3840/10, 3870/10 ve 3878/10 No.'lu başvurular çerçevesinde, başvuran taraf, Mahkeme önünde yapılan, avukatlık ücretleri ile tercüme ve posta masraflarını içeren masraf ve giderler için 3.930 avro talep etmektedir. İspatlayıcı belgeler olarak, ilgililer, Mahkeme önündeki dava için avukatlarının çalışma saatlerine ilişkin ücretleri gösteren bir dekont ve tercüme masraflarına ilişkin bir makbuz ve de çeşitli harcamalara ilişkin faturalar ibraz etmektedirler. A. Ay ise bu bağlamda 12.000 TRY (söz konusu dönemdeki döviz kuruna göre, 5.217 avro) talep etmektedir. A. Ay,

Mahkeme önündeki dava için avukatının çalışma saatlerine ilişkin ücretleri gösteren bir dekont sunmaktadır.

138. Hükümet, bu talepleri, yeterli ispat edici belgelerle desteklenmediği kanaatine vararak reddetmektedir.

139. Mahkeme, Sözleşme'nin 41. maddesi bakımından, masrafların, yalnızca doğruluğunun, gerekliliğinin ve ödenen miktarların makul olduğunun ispatlanması kaydıyla iade edilebileceğini hatırlatmaktadır (bk., diğer kararlar arasından, *Nikolova/Bulgaristan* [BD], No. [31195/96](#), § 79, AİHM 1999-II). Elinde bulunan belgeleri ve kendi içtihadını dikkate alarak, Mahkeme, bu bağlamda, A. Türk ve A. Tuğluk'a müştereken, 3.000 avro ve A. Ay'a 1.000 avro ödenmesinin makul olduğu kanaatine varmaktadır.

C. Gecikme faizi

140. Mahkeme, gecikme faizi olarak, Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredilere uyguladığı faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın uygun olduğuna karar vermektedir.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OYBİRLİĞİYLE,

1. Başvuruların kabul edilebilir olduğuna;
2. Başvuranların tamamı ile ilgili olarak, Sözleşme'nin 11. maddesinin ihlal edildiğine,
3. 3840/10, 3870/10 ve 3878/10 No.lu başvurulara ilişkin olarak, Sözleşme'ye Ek 1 No.'lu Protokol'ün 3. maddesinin ihlal edildiğine;

4. 3840/10, 3870/10 ve 3878/10 No.lu başvurulara ilişkin olarak, Sözleşme'ye Ek 1 No.'lu Protokol'ün 1. maddesi bağlamındaki şikâyetin ayrı olarak incelenmesine gerek olmadığına;
5. a) Davalı devletin, işbu kararın Sözleşme'nin 44. maddesinin 2. fıkrası uyarınca kesinleşeceği tarihten itibaren üç ay içerisinde, ödeme tarihinde geçerli olan döviz kuru üzerinden Türk lirasına çevrilmek üzere, başvuranlara aşağıdaki miktarları ödemekle yükümlü olduğuna;
- i) Ödenmesi gereken her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere, başvuranlar, A. Türk ve A. Tuğluk'un her birine, her türlü zarar için 30.000 avro (otuz bin avro);
- ii) Ödenmesi gereken her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere, A. Ay'a manevi tazminat olarak, 7.500 avro (yedi bin beş yüz avro);
- iii) Ödenmesi gereken her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere, başvuranlar, A. Türk ve A. Tuğluk'a müştereken, masraf ve giderler için 3.000 avro (üç bin avro);
- iv) Ödenmesi gereken her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere, A. Ay'a masraf ve giderler için 1.000 avro (bin avro) ödenmesine;
- b) Yukarıda anılan sürenin bitiminden itibaren ve ödeme tarihine kadar, gecikme faizi olarak Avrupa Merkez Bankası'nın kısa vadeli kredilere bu süre boyunca uyguladığı marjinal faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek basit faiz oranının uygulanmasının uygun olduğuna;
6. Adil tazmine ilişkin kalan taleplerin reddine

karar vermiştir.

İşbu karar, Fransızca dilinde tanzim edilmiş; İçtüzüğün 77. maddesinin 2. ve 3. fıkraları uyarınca 12 Ocak 2016 tarihinde yazılı olarak tebliğ edilmiştir.

Abel Campos
Yazı İşleri Müdür Yardımcısı

Julia Laffranque
Başkan